БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГДЭГТЫН!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 167(5559) Воскресенье Августын 18 1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Сталинска авиациин һайндэр

Мүнөөдэр советскэ арад Сталинска авиациин һайндэрые тэмдэглэжэ байна.

Дайн сэрэгэй болохоһоо бүри урид Ленин—Сталинай партиин, советскэ правительствын ба нүхэр Сталинай хүсэл оролдолгын ашаар советскэ авиаци бүхы дэлхэй дээрэ алдар суутай болоо юм. Манай орон дотор самолет-бүтээлгын ба мотор-бүтээлгын хэдэн олон предприятинууд болон заводууд баригдаһан байгаа. Бүхы орон соомнай авиационно лининүүд ба аэродромууд олоноор байгуулагдаа һэн. Аяар холын заха хизаарнуудаар самолет ниидэдэг болоһон байха юм. Советскэ летчигууд хаанаяана торон тогтонгүй ниидэжэ, манай авиациин хэды ехэ хүсэтэй байһаниие харуулһан ба бүхы дэлхэйн рекорднуудые туйлаһан байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ советскэ летчигууд гитлеровскэ һүрэг дээрмэшэдтэ эсэргүүсэн баатарлигаар тэмсэһэн байха юм. Дайнай эхиндэ немецүүдэй самоледууд тоогоороо булюу байгаа. Гэбэшье манай авиаторнууд айхые мэдэнгүй, хатуу зүрхэтэйгөөр тулалдажа, дайсанда айхабтар ехэ гээлтэ ушаруулдаг байһан юм. Дайн сэрэг боложо байһан хатуу шанга үедэ манай ажаүйлэдбэри самолет бүтээн гаргалгаяа ехэдхэжэ, гансахан шанараараа бэшэ, мүн тоогоороошье дайсаниие булиха олон самоледуудые гаргажа захалаа. Москва шадар болоһон шиидхэхы шанартай байлдаануудта дайсанай авиаци ниилээд хүсэгүй болонхой байгаа. 1941 оной ноябриин һүүлэй ба декабриин эхинэй түүхэтэ үдэрнүүдтэ Московско зүгтэ немецүүд миил 600 шахуу самоледуудгай байхадань, манай талаһаа тус тулалдаанда 1200 хүртэр самоледууд хабаадаа юм. Москвагай түлөө болоһон тэмсэлдэ манай авиаци дайсанай летчигуудые байлдаанай газар дээрэһээ түрижэ шадаһан ба тэдэнэрэй хорото ябуулгануудые хизаарлаһан байна.

Дайн сэрэгэй ябаса соогуур советскэ авиациин хүсэ шадалай ургаһаниие эдэ тоонууд дээрэһээ хараад үзэе. Хэрбээ 1941 оной июль соо манай авиаци 73 мянган самолет-ниидэлгэ хэһэн байгаа һаа, 1945 оной апрель соо тэрэ тоонь 216 мянган самолет-ниидэлгэ хүртэрөө ургаһан байба. 1945 оной апрельдэ Кенигсбергын түлөө болоһон байлдаануудта нэгэ километр газарай фронт дээрэ 150 самолет хүртэһэн байна. Берлинэй түлөө болоһон тулалдаанай түрүүшын үдэр манай агаарай хүсэнүүд 17.500 самолет-ниидэлгэ хэһэн юм! Хэрбээ сагай уларилай таатай зохид байгаа һаа, үшөө ехэ байха һэн.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуу-ехэ дайнай үедэ болоһон ехэхэн байлдаануудта бултандань манай агаарай флот эдибхитэйгээр хабаадалсадаг байгаа. Улаан Армиингаа газар дээрэхи сэрэгүүдтэй шадамар бэрхээр харилсан ябуулгаяа хэжэ, советскэ летчигууд дайсаниие хайра гамгүйгөөр сохидог, сэрэгүүд ба техникыень үгы хэдэг байһан юм. „Манай шэн габьяата авиациин шадамар ябуулганууд хадаа газар дээрэхи сэрэгүүдэймнай амжалтануудта саг үргэлжэ туһалжа байһан ба дайсаниие эсэслэн бута сохихо ябадалда туһалһан байна". (И. СТАЛИН).

Советскэ авиаци болбол японско агрессорнүүдтэ эсэргүү дайн сэрэгэй түрүүшын үдэрнүүдһээ эхилжэ дайсанһаа холо булюу байгаа. Манай летчигууд газар дээрэхи сэрэгүүдэйнгээ ябуулгые шадамар бэрхээр дэмжэһэн байха юм.

Эсэгэ оронойнгоо эрхэ сүлөө ба бэеэ даанхай байхын түлөө байлдаануудта советскэ летчигууд шэн габьяа болон баатаршалгын үльгэр жэшээнүүдые харуулаа. Гастелло, Талалихин, Супрун, Таран, Глинка, Покрышкин, Кожедуб болон бусад олон летчигуудайнгаа алдар соло ба баатаршалга тухай манай арад зон хэтэ мүнхэдөө мартахагүйл. Мянга гаран летчигуудта Советскэ Союзай Геройн үндэр дээдэ нэрэзэргэ олгогдоһон, тэдэнэрэй таби гараниинь хоердохео „Алтан Одон" медаляар шагнагдаһан байха юм. Покрышкин, Кожедуб гэгшэд гурба дахин Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэдэ хүртөө. Авиационно соединенинүүдэй гурбанай нэгэ хубинь гвардейскэ болгогдоһон, авиационно частьнуудай 60 шахуу процент орденуудаар шагнагдаһан ба хүндэтэ нэрэнүүдгэй болгогдоһон байха юм.

Эхэ оромнай шэн зоригто соколнуудайнгаа гарга гайхамшагта техникэ барюулаа. Манай хүдэлмэришэд, инженернүүд, технигүүдэй шэн зоригто ажалай ба манай конструкторнуудай уралан зохеолгын ашаар Улаан Армимнай олон мянган дайшалхы машинануудые таһалгаряагүй абажа байгаа. Дайнай һүүл багта манай орондо жэл соо 40 мянган самолет бүтээгдэдэг болоq.

Амгалан сагай байгуулалтын жэлнүүдгэшье, дайн сэрэгэй боложо байһан үедэшье манай авиаци нүхэр Сталинай анхарал оролдолгын ба заабариин ашаар түргэнөөр ургаа. Нүхэр Сталинай сэхэ хүтэлбэри доро Эсэгэ оронноймнай авиационно индустри байгуулаглаһан, эрхим советскэ авиационно конструкцинууд бии болоһон байха юм. Дайн сэрэг болохоһоо бүри түрүүн нүхэр Сталин болбол тулалдаанда авиациин ямар үүргэ дүүргэхэ байһан тухай сэсэн мэргэнээр хэлэһэн байгаа.

Нүхэр Сталин дайнда Улаан Армиин агаарай сэрэгэй хүсэнүүдые хайшан гэжэ хубаарилан табиха ба тэрэнэй ямар үүргэтэй байһан тухай имагта ехэ анхарал табидаг һэн.

Манай ороной ажалшад советскэ агаарай флодой амжалтануудые хүхюу баяртайгаар хаража, манай авиациие сталинска авиаци гэжэ, советскэ летчигуудые сталинска соколнууд гэжэ омгорхон нэрлэдэг байна.

„Советскэ арад, илагша арад өөһэдынгөө летчигуудай дайшалхы солоор омгорхохо еһоороо омгорхоно",—гэжэ нүхэр Сталин хэлэһэн байна.

Манай орон дотор гражданска авиаци арадай ажахыда ехэхэн үүргэ дүүргэдэг байна. Арадай элүүрые хамгаалха, хэлхеэ-холбооной хэрэгтэ самоледууд хэды ехэ үүргэтэй гээшэб.

Шэнэ Сталинска табанжэл соо агаарай транспорт ехэхэнээр хүгжэхэ байна. Табанжэлэй түсэб тухай Хуули соо иигэжэ хэлэгдэнэ: „Гражданска авиционно транспортын самоледуудай тоое мүнөө үеын пассажирска ба ашаа шэрэлгын самоледуудаар олошоруулха; агаарай замые 175 мянган километр хүртэр ута болгохо. Агаарай хэлхеэ-холбоое, түрүүшын ээлжээндэ, Москвае союзна республикануудай центрнүүдтэй ба областной городуудтай холбодог, мүн баһа Хойто зүгэй, Сибириин ба Алас Дурнын районуудай агаарай хэлхеэхолбооной гол шухала удхашанартай шэглэлнүүд дээрэ агаарай холбооe һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ. Союзна ба автономно республиканууудай центрнүүдые холын районуудтай холбодог агаарай нютагай замуудые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ". Энэ түсэбые бэелүүлээд байхадамнай манай ороной агаарай флот улам хүсэтэй болохо байна.

Авиациин һайндэртэй дашарамдуулан манай авиаторнуудта амар мэндэ хүргэе!

Советскэ авиациие эмхидхэн үүсхэгшэ ба зоригжуулагша агууехэ Сталин мандаха болтогой!

Таряа хуряалгада һайн бэлэдхэлтэйгээр оробо

Суулгын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхоз (Мухаршэбэрэй аймаг) таряа хуряалгада хүсэн түгэс бэлэдхэлтэйгээр ороһон байна.

Таряа хуряалгада хэрэглэгдэхэ машина зэмсэг, хажуур, тармуур гэхэ мэтын зүйлнүүд һайнаар бэлэдхэгдэһэн байха юм. Тэрэшэлэн таряа хатааха ба таряа хадагалха амбаар, сарайнууд булта сагаадагдажа, ариг сэбэр болгогдоо.

Мүнөө тус колхозой членүүд хуряалгые эрхим шанартайгаар үнгэргэхын түлөө социалистическэ мүрысөөндэ эршэтэйгээр оролсоһон байна.

ЭРХИМ ТАРЯА—ГҮРЭНДӨӨ

БАРГАЖАН. (Телефоноор абтаба). Уланай сомоной Кировэй нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр С. Цыренов, партийна организациинь секретарь нүхэр Цыдыпов) аймаг соогоо түрүүлэн гүрэндэ таряа тушаажа эхилээ. Августын 15-ай мэдээгээр, энэ колхоз 67 центнер таряа бэлэдхэлэй пунктда тушааһан байна.

Тэрэшэлэн тус сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ, Сувинска сельсоведэй Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд шэнэ ургасын таряа гүрэндэ тушаажа эхилээ.

* * *

МУХАРШЭБЭР. Зандинай хоер колхоз гүрэндэ таряа тушаалгада оробо. Кировэй нэрэмжэтэ колхоз түрүүшын 15 центнер, Калининай нэрэмжэтэ колхоз—12 центнер таряа шэрэжэ, бэлэдхэлэй пунктда абаашаа.

Августын 15-һаа эхилжэ, Суулгын сомоной Сталинай, Подлапатинска сельсоведэй Калининай нэрэмжэтэ, «Красный Заган» колхозууд таряа тушаалгада ороһон байна.

Дээрэхи аймагай 20 гаран колхоз таряа хуряалгада жэгдэрэнороо.

Сталинска авиациин үдэр

Сталинска авиациин үдэр болбол советскэ арадай эгээл ехэ һайндэрнүүдэй нэгэниинь юм. Энэ хадаа манай агаарай флодой, манай летчигууд, парашютистнууд ба боецүүдэй дайшалхы бэлэдхэлэй туйлалтануудые, манай конструкторнууд ба авиационно ажаүйлэдбэриин бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй амжалтануудые хаража үзэхэ үдэр мүн.

Советскэ арад болбол агаарайгаа флодые Сталинска гэжэ, манай эрэлхэг летчигуудые—сталинска соколнууд гэжэ ёһоороол нэрлэдэг гээшэ. Юундэб гэхэдэ, советскэ авиациин хүгжэлтэ, тэрэнэй угаа ехэ амжалтанууд, айха сусахые мэдэхэгүй летчигуудые хүмүүжүүлгэ бүгэдэ бултадаа агууехэ Сталинай нэрэтэй холбоотой байна.

Советскэ авиационно ажаүйлэдбэри хооһон байһан тала газарта байгуулагдаһан байна. Юуб гэхэдэ, Росси хадаа самолет-бүтээлгые мэдэхэгүй байһан юм. Имагтал ороноо индустриализацилха сталинска политикые бэелүүлһэнэй ашаар эгээл мүнөө үеын самоледуудые олооронь үйлэдбэрилэн гаргаха бүхы арга-боломжонуудтай түрүү зэргын авиационно ажаүйлэдбэри байгуулагдаһан байха юм. Табанжэлэй үелэ байгуулагдаһан самолет-бүтээлгын хүсэтэ заводууд Советскэ агаарай флодые эрхим һайн техникээр хангажа, агаарай замуудай ба аэродромуудай тооe эрид олон болгохын арга олгоо. Үшөө 1933 ондо, түрүүшын табанжэлэй дүнгүүдые гаргажа байхадаа, нүхэр Сталин болбол иигэжэ хэлээ һэн: «Манайда авиационно ажаүйлэдбэри үгы байгаа. Мүнөө тэрэ манайда бии.» Вождиин эдэ үгэнүүд советскэ хүнүүдэй сээжэ зүрхые омгорхуулжа ба баясуулжа, СССР-эй зэбсэгтэ хүсэнүүд хадаа агаарай дээдэ шанартай машинануудаар хододоо ба хэрэгтэй тоогоор нэмэгдэжэ байха юм гэжэ тэдэниие үшөө ехээр этигүүлһэн байна.

Нүхэр Сталин болбол авиационно конструкторнуудай кадрнуудые анхаралтайгаар ба инагаар хүмүүжүүлжэ, тэдэнэй ухаан бодолые түрүү зэргын машинануудые байгуулха тээшэ зорюулдаг байгаа. Манай конструкторнууд вождиин сэсэмэргэн заабаринуудаар зоригжожо, ехэ зохёохы хүсэ шадал олодог байһан ба олодогшье байна. Нүхэр Сталинай нэрэтэй, олон тоото советскэ летчигуудые—зүрхэлиг сталинска соколнуудые, социалистическэ Эхэ орондоо үнэн сэхэ хүбүүдые хүмүүжүүлгэ таһаршагүйгөөр холбоотой юм. Большевистскэ парти ба агууехэ Сталин советскэ пилодуудые эрэлхэг ба зоригтой, хүсэһэн зорилгоо туйлахын түлөө хэлбэрилгэгүй зоригтой байхые ба Эсэгэ ороноо һүүлшынгөө амисхал хүртэрөө хамгаалхаар бэлэн байхые хүмүүжүүлдэг байна.

Дайнай урда тээхи жэлнүүдтэ залуу советскэ авиаци өөрынгөө угаа ехэ дэбжэлтэнүүдые бүхы дэлхэйдэ нэгэнтэ бэшэ харуулаа һэн. Уласхоорондын ниидэлгэ, Хойто полюс дээгүүр ниидэлгэ холо газарта, үндэр дээгүүр ба үни удаан ниидэлгээр, дэлхэйн рекорднууд эдэ бүгэдэ дэлхэйн авиациин түүхэдэ советскэ летчигуудаар алтан үзэгүүдээр бэшэгдэһэн байха юм. Советскэ Союз болбол гэнтэ добтолһон булимтарагшадта эсэргүү дайнда ороходоо түрүү авиационно ажаүйлэдбэри хүсэтэ агаарай флот, талантта конструкторнууд ба өөрынгөө техникые хүсэд шудалһан, Ленин-Сталинай партиин хэрэгтэ бэе үгэнги летчигуудтайгаар ороһон байна. Энэ болбол немецко-фашистска булимтарагшад ба японско агрессорнүүдтэ эсэргүү дайнда советскэ арадай туйлаһан агууехэ илалтануудай шиидхэхы ушар шалтагаануудай нэгэниинь болоо. Советскэ авиаци эдэ жэлнүүдтэ эгээл хатуу шанга бэрхэшээлнүүдые дабажа гараһан ба дайсаниие бута сохиходо гайхамшагта үүргэ дүүргэһэн байна.

Дайнай түрүүшын үедэ, немецкэ авиаци тоогоороо олон байгаашье һаань, алдарта сталинска соколнууд гитлеровецүүдые айнгүйгөөр сохидог, тэдэнэй сэрэгүүд ба техникые үгы хэдэг һэн. Советскэ летчигууд Москва ба Ленинградые, Одесса ба Севастополиие, Сталинград ба СССР-эй бусад олон городуудые фашистска авиациин зэрлиг бомбодолгоһоо баатарлигаар хамгаалаа. Үшөө тиихэдэ, дайнай түрүүшын шатада, манай машинануудай шанараараа һайн байһаниинь ба Агаарай-Сэрэгэй флодой боецүүд ба офицернүүдэй дайшалхы мэргэжэл харагдаһан байха юм. Үшөө тиихэдэ манай авиаци шанарайнгаа талаар немецкэ авиациһаа һайн байһан ба манай летчигууд айхые мэдэхэгүй сэрэгшэдэй алдар габьяагаар өөһэдыгөө суурхуулһан байна.

Вождиингоо уряалаар советскэ арад болбол өөрынгөө бүхы хүсые хорото дайсаниие бута сохихын хэрэгтэ элсүүлһэн байна. Тыл ба фронт хадаа булимтарашадые илахын хэрэгтэ бүхы хүсэеэ үгэдэг байгаа. Зүүн зүгтэ нүүлгэгдэн асарагдажа, шэнэдхэн байгуулагдаһан авиационно заводууд, бусад предприятинуудтай хамта, үйлэдбэрилгые түргэнөөр зохеожо шадаад, фронтдоо олон тоото агаарай эскадрилинуудые эльгээхые хангаһан байһан юм. Советскэ авиационно ажаүйлэдбэри дайнай һүүлшын жэлнүүдтэ жэлдээ 40 мянга хүртэр самоледуудые үйлэдбэрилдэг байгаа. Лётно кадрнуудай ехэ резервнүүд таһалгаряагүйгөөр бэлэдхэгдэжэ байгаа. Авиаци болбол советскэ арадай инаг үрэнь гээшэ, тэрэниие бэхижүүлхын хэрэгтэ арад зон хадаа юугээшье гамнадаггүй байна. Дайшалхы самоледые бүтээлгэдэ 100 мянган түхэриг оруулһан Ферапонт Головатый гэгшын патриотическа үүсхэл Эхэ ороной оборонын фондодо ажалшадай һайн дураараа угаа ехэ зөөри оруулха ябадалда эхи табиһаниинь мэдээжэ. Эдэ бүгэдэ хадаа манай авиациие үшөө ехээр бэхижүүлхэ, дайсанай авиациһаа тоогоороо олон болохын арга олгоо. 1943 оной июльдэ Курска сахаригай дэргэдэ болоһон байлдаанда советскэ агаарай флот болбол агаарай хүсэд эзэн боложо шадаһан ба өөрынгөө угаа ехэ хүсые харуулһан байна. Дайсан энээнэй урдаһаа тулалдажа шадахагүй байгаа.

Дайнай үедэ СССР-эй агаарай флот гурбан миллионһоо дээшэ дайшалхы ниидэлгэнүүдые хэһэн байха юм. Хэдэн арбаад мянган дайсанай самоледууд экипажнуудтайгаа хамта, угаа олон танкнууд ба томо буунууд, хэдэн мянган аэродромууд ба сэрэгэй бусад объектнүүд, тоологдошогүй олон дайсанай сэрэгүүд ба сэрэгэй техникэ алдарта сталинска соколнуудаар үгы хэгдэһэн байха юм. Гансал Сталинградска зүгтэ 1942 ондо болоһон агаарай байлдаанда манай летчигууд мянгаһаа дээшэ самоледуудтай немецүүдэй агаарай 4-дэхи флодые бута сохиһон байна. Дайнай үдэрнүүдтэ штурмовигууд ба истребительнүүд, бомбардировщигууд ба разведчигүүд угаа ехэ эдибхитэйгээр дайлалдаа. Жэшээлхэдэ, холо ниидэдэг бомбардировщигууд дайсан дээрэ 2 миллионһоо дээшэ элдэб калибрын бомбонуудые хаяһан байна. Берлинэй түлөө болоһон байлдаанда манай авиациин хүсэ шадал илангаяа тодоор харагдаа. Дайсанай столицада Улан Армии добтолгын түрүүшын үдэр советскэ летчигууд 17 мянгаһаа дээшэ самолет-ниидэлгэнүүдые хэһэн байха юм. Иимэ операцинууд үшөө хэзээдэшье ябуулагдаагүй байгаа.

Дайсанда эсэргүү байлдаануудта героическэ советскэ летчигууд угаа ехэ эрэлхэг зориг харуулһан байна. Гастелло ба Талалихинай, Супрун ба Сафроновой ахадүүнэр Глинки ба Алелюхинай, Покрышкев ба Речкаловай, Покрышкин ба Кожедубай, Таран ба бусад олоной мартагдашагүй габьяанууд тухай алдар соло бүхы дэлхэй дээрэ суурхана. Летно кадрнуудай дунда угаа олон ордентон бии. Мянгаһаа олон летчигуудта Советскэ Союзай Геройн нэрэзэргэ олгогдоһон, табиһаа дээшэ летчигууд «Алтан Одоной» хоердохи медаляар шагнагдаһан, эгээл баатар хоер летчигууд полковник А. И. Покрышкин ба майор И. Н. Кожедуб Эхэ орон хадаа Советскэ Союзай гурбадахин Геройн нэрэзэргэ олгоһон байна. «Советскэ арад, илагша—арад, өөһэдынгөө летчигуудай дайшалхы алдар солоор ёһоороол омгорхоно»,—гэжэ нүхэр Сталин хэлэһэн юм.

Дайсаниие илаха хэрэгтэ агаарай Гражданска флодой летчигууд ехэхэн үүргэ дүүргэһэн байна. Улаан Армиин дайлалдажа байгаа частьнуудые хангаха зуураа, тэдэнэр болбол 4 миллион хахад час соо ниидэһэн байна. 2,3 миллионһоо олон хүнүүд ба 300 мянган тонно сэрэгэй ба стратегическэ ашаануудые Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ тэдэнэр зөөһэн байна. Агаарай гражданска флодой 15 мянгаһаа олон хүдэлмэрилэгшэд шэн зоригто ажалайгаа түлөө Советскэ Союзай орденууд ба медальнуудаар шагнагдаа. Партизануудые хангаха талаар гражданска авиаци хүндэтэ ба харюусалгата хүдэлмэри дүүргээ.

Манай авиациин түүхэтэ илалтанууд советскэ авиационно техникын илалта, тэрэнэй талантта конструкторнууд ба самолет бүтээгшэдэй илалта гээшэ. Советскэ арад болбол алдарта конструкторнуудые Яковлев, Ильюшкин, Лавочкин, Туполев, Швецов, Шпитальний ба бусад олон нэрэнүүдые омогтойгоор нэрлэдэг.

Манай арад мүнөө жэлдэ авиациин Бүхэсоюзна үдэрые дайн-сэрэгэй һүүлдэхи амгалан байгуулалтын оршон байдалда, шэнэ сталинска табанжэлэй агууехэ зорилгонуудые бэелүүлжэ байха үедэ һайндэрлэжэ байна. Амгалан байдалай үеын социалистическэ байгуулалтые дэлгэрүүлжэ байхадаа, бидэнэр болбол шэнэ дайнай түсэбые абажа ябаһан уласхоорондын реакциин мэхые нэгэшье минутада мартаха ёһогүйбди. Амгалан байдалда ороходоо ходо доол һэргэг байха хэрэгтэй, манай ороной зэбсэгтэ хүсэнүүдые ба хамгаалалгын шадабариие хара нюдэндөө адляар хамгаалжа байха хэрэгтэй гэһэн агууехэ Ленинэй заабариие һанажа ябаха шухала гэжэ нүхэр Сталин хэлэһэн байна.

Дайнай һүүлдэхи жэлнүүдтэ манай конструкторнууд болбол мүнөө үеын техникээр шэнэ самоледуудые байгуулхын тула хүдэлмэрилнэ ба хүдэлмэрилхэшье байна. Советскэ летчигууд өөрынгөө ниидэлгын шадабариие, дайшалхы мэргэжэлые хододоо нарижуулха ба дайнай баян дүй дүршэлөөр авиационно шэнэ кадрнуудые һургажа хүмүүжүүлжэ байна. Авиационно ажаүйлэдбэриин хүдэлмэрилэгшэд ба инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд продукциингаа шанарые дээшэлүүлхын түлөө, үйлэдбэрин эмхидхэлые һайжаруулхын түлөө эрхим һайн машинануудые олоорынь гаргахые хангахын түлөө оролдоно.

Табанжэлэй түсэб Гражданска авиациин үмэнэ ехэхэн зорилгонуудые табина. Агаарай Гражданска самоледуудай парк мүнөө үеын пассажирска ба транспортно машинануудаар нилээд олоор нэмэгдэхэ юм. Табанжэлэй эсэстэ агаарай зам 175 мянган километр болохо байна. Москва болбол гансал союзна республиканууудай центрнүүдтэй бэшэ, мүн областной городуудтай холбогдохо болоно. Хүндэ ба түргэн ябасатай транспортно самоледуудые ашаглахын тула 16 аэропортнуудые һэргээн бодхоохые 26 аэровокзалнуудые һэргээн бодхоохо ба барихые энэ түсэбөөр хараалагдана.

Манай вождь ба багша нүхэр Сталин Советскэ агаарай флодой хүгжэлтын хойноһоо, Эхэ орондоо үнэн сэхэ, өөрынгөө хэрэгые һайнаар мэдэхэ авиационно кадрнуудые бэлэдхэхын хойноһоо хододоо ажаглажа хаража байна. Нүхэр Сталинай ударидалга доро манай арад зон болбол Советскэ агаарай флодой үшөө ехэ хүсэтэй ба шадалтай болохые туйлажа шадаха.

Ф. АСТАХОВ, авиациин Маршал.

„Советскэ арад, илагша арад, өөhэдынгөө летчигуудай дайшалхы солоор омгорхохо ёhоороо омгорхоно“ И. СТАЛИН.

ЛЕНИНГРАДЫЕ ХАМГААЛХАДАА

Павел Андреевич Федотов Доодо-Ангарск хүртэр ниидэжэ ошоод, hаяхан лэ бусажа ерээ. Тэрээнние бидэнэр самоледойнь бууhан газарта ошожо угтабабди. Урин зантай зугааша лётчик бидэнэрые мүн лэ хүндэтэйгөөр угтаха зуураа, самоледойнгоо далиие түшэн байжа иигэжэ хөөрэбэ.

—Байгал далай дээгүүр ниидэхэ үедэмни тон ехэ hалхита аадар дайража, намайе гайтайгаар түлгээбэл. Иимэшүү ниидэлгэ фронт дээрэ намда тохеолдогшо hэн.

Теэд фронтын байдал тухай үгэ эхилэгдэhэн туладань би тэрээнhээ фронт дээрэ дайшалхы ниидэлгэнүүдые хэhэн тухайгаа хөөрэжэ үгэхыень дурадхахадамни, нүхэр Федотов өөрынгөө эхилhэн хөөрөөе саашадань иигэжэ үргэлжэлүүлбэ.

Ленинград городые немецүүдэй хаа-хаанаhаань хүреэлээд байhан үе hэн. Манай түрүүшын сэрэгүүдые саг үргэлжэ буудажа байhан ба Ленинград хотын гол үйлсэнүүдые буудажа байhан хүндэ артиллериин батарейе бомбодохо гэhэн дайшалхы даабари абаа hэм. Даалгабаряа дүүргэхээ ниидэхэдэм, эгээл үүр сайжа байгаа бэлэй. Өөhэдынгөө сэрэгүүдэй обороние үнгэржэ, немецкэ сэрэгүүдэй оборонодо хүрэхэдэмни, хаа-хаанаhаа зенитнэ батарейнүүд буудажа эхилээ. Урдуурни үхэлтэ снарядууд тэhэрнэ. Гэбэшье, би hөөргөө бусаха хүсэлэнгүй байгааб. Летчик бүхэн хадаа өөhэдынгөө шуhаар дайлан абаhан алдарта габьяагаа ба баатарлиг нэрээ хаа-хаанагүй нангинаар хадагалаха тангаригтай юм. Агаарта снарядууд тэhэржэ, агаарай хүсэтэ долгин минии самоледые түргэн уhанда тамарhан онгосо шэнгеэр хэлбэлзүүлээ hэн.

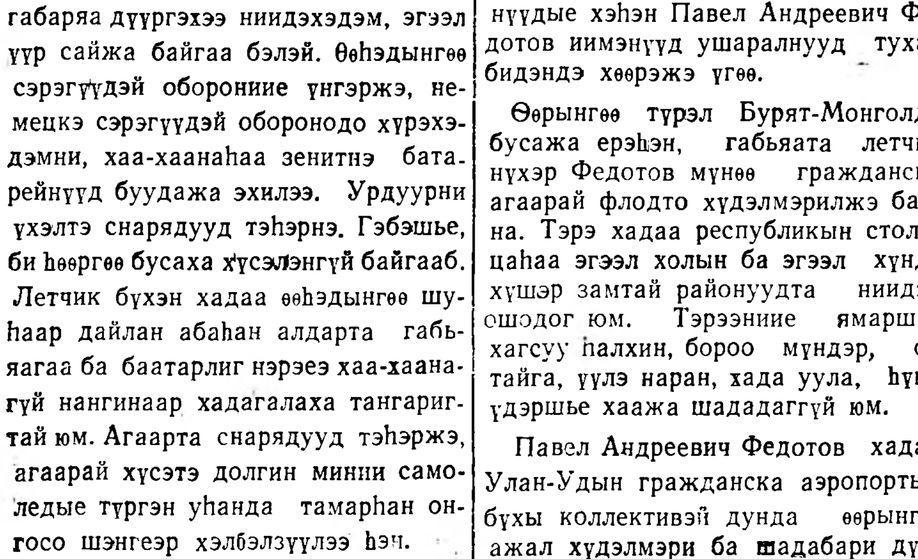
Ниидэхэ замаа сэхэ барин, моторойнгоо бүхы шадалые гаргажа, hомон шэнгеэр урагшаа дабшаа бэлэйб. Теэд дээрэ ба дооро орожо ябажа ниидэдэг байhан дээрэhээм немецүүд намайе буудажа шадахаа болёо hэн. Ушарань хадаа, доогуур шэглүүлэн табиhан снаряд өөhэдынь сэрэгүүдэй толгой дээрэ тэhэржэ болодог юм. Агаарай замаймни эсэс дүтэлжэ, хоёр-гурбан эрьелтэ хээд байхадаа, үгы хэхэ ehотой немецкэ хүндэ артиллериин батарейе олоо hэм. Немецүүд эндэ ниилээдшье бахардаа. Батарейдэ сэхэ дүтэлжэ, ашажа ябаhан бомбонуудаа тэдэнэй толгой дээрэ адхаад, бусажа ерээ бэлэйб. Теэд hөөргөө бусаха замдамни немецүүд намайе хүсэд бэлэдхэлтэйгээр угтаха гэжэ оролдоошье hаа, балай ехээр бирaагүй hэн даа. Зүгөөр самоледоймни дали ба hүүлые хэдэн газараар шобто буудаашье hаань, ядамаргүй аэродром дээрээ бууhан байнаб.

114 дайшалхы ниидэбэри хэhэн, 84 дахин дайсанай гүнзэгы ара талаар гаража партизануудтай холбоо байгуулhан ба тагнуулай ниидэлгэнүүдые хэhэн Павел Андреевич Федотов иимэнүүд ушаралнууд тухай бидэндэ хөөрэжэ үгөө.

Өөрынгөө түрэл Бурят-Монголдо бусажа ерэhэн, габьяата летчик нүхэр Федотов мүнөө гражданска агаарай флодто хүдэлмэрилжэ байна. Тэрэ хадаа республикын столицаhаа эгээл холын ба эгээл хүндэ хүшэр замтай районуудта ниидэн ошодог юм. Тэрээнние ямаршье хагсуу hалхин, бороо мүндэр, ой тайга, үүлэ наран, хада уула, hүни үдэршье хаажа шададаггүй юм.

Павел Андреевич Федотов хадаа Улан-Удын гражданска аэропортын бүхы коллективэй дунда өөрынгөө ажал хүдэлмэри ба шадабари дүршэлөөр суурхажа байдаг юм.

А. ТАРСКИЙ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улан-Удын гражданска агаарай флотhоо республикын холын районуудта ошохоор ниидхээ байhан самолет харагдана.

И. Красавцевай фото.

ЗУРАГ ЗЭЭРЭ: П. А. Федотов Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай урда hуралсалай эскадрилида инструктораар хүдэлмэрилдэг байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хабаадажа, правительствын дээдэ хайра—7 орденууд ба медальнуудаар шагнагдаа. Мүнөө армиhаа табигдажа ерээд, Улан-Удын аэропортдо пилотоор хүдэлмэрилжэ байна.

И. Красавцевай фото.

АГААРАЙ ЗАМ

Манай Бурят-Монгол республикын гражданска агаарай флодой коллектив Сталинска авиациин hайндэрые алдарта ажал хүдэлмэреэр угтан ерэбэ. Энэ коллектив хадаа 1946 он соо сэрэг дайнай жэлнүүдтэ хүдэлмэрилhэн шэнгеэрээ тон ехэ амжалтатайгаар хүдэлмэрилжэ байна.

Советскэ арадай түүхэдэ opohон СССР-эй Верховно Советдэ hунгаха үдэр Улан-Удын гражданска агаарай флотын летчигууд Саянай үндэр хадануудые дабан эгээл түрүүшынхеэ Ахын аймаг дээрэ бууhан байна. Тэдэнэр hунгуули үнгэргэгдэхэ бюллетенинүүдые республикын столица Улан-Удэhөө абаашаhан байгаа. Ахын аймагай хүдэлмэришэд ба колхознигууд, ангуушад ба албахаагшад тэдэнэй түүхэдэ оромо трүүшынхеэ ниидэжэ ерэhэн самоледые тон ехэ хүндэтэйгөөр угтаа.

Февраль hара.... эгээл шууяма хүйтэн, саhа шуурганай үе байгаа. Теэд, түрүүшынхеэ ниидэжэ ошоhон самолет хараалагдаhан болзор соогоо ба буухаар түхеэрэгдэhэн газарта хүрэжэ бууhан байна. Тэрэ самоледые угтахын түлөө холо ойрын нютагуудай колхознигууд гэр бүлөөрөө угтан ерэhэн юм. hунгуулиин үнгэртэр тэндэ ниидэн ошоhон летчигууд hөөргөө ямаршье ушаралда тохеолдоогүй, даалгабаряа дүүргэээд, бусажа ерэhэн юм.

Мүнөө зунай июль hарада гвардиин подполковник Никифоров ба пилот Лоншаков гэгшэд Мүнхэ hаридаг дээгүүр ниидэн гаража, Ахын аймагта ошохо агаарай шэнэ замые нээгээ.

Мүнөө үедэ Улан-Удын аэропортдо Улаан Армиhаа табигдаhан габьяата летчигууд ба пилодууд олоороо бусажа ерээ. Тэдэнэр өөhэдынгөө шалгагдаhан дүй дүршэлые залуу пилодуудай, летчигуудай, механигуудай дунда тон үргэнөөр дэлгэрүүлбэ. Залуу летчигууд агаарай бэрхэ байдалда самолет жолоодон ябаха дүй дүршэлдэ hуража байнад.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилhэн үдэрhөө хойшо фронт дээрэ таhалгаряагүй ябаhан пилот Гаврил Гаврилович Перляев мүнөө энэ аэропорт дээрэ хүдэлмэрилжэ байна. Нүхэр Переляев элдэб ашаа зөөлгын түсэбые hараhаа hарада үлүүлэн дүүргэнэ.

Залуу авиатехник Михаил Сидорович Зубков гэгшэ самоледой заhабариин шанарые hайжаруулhан байна.

Эрхим пилот Павел Андреевич Федотовой хүмүүжүүлжэ байгаа залуу пилодууд ба авиатехнигүүд аэропортынгоо хүдэлмэрие үдэрhөө үдэртэ hайжаруулхын түлөө эршэмтэйгээр тэмсэнэ.

Улан-Удын агаарай гражданска флотын коллектив үнгэрhэн 7 hарын турша соо элдэб ашаануудые, пассажирнуудые, ба почто зөөлгын түсэбые 130 процент дүүргэhэн байна.

Тус коллектив 1946 оной түрүүшын хахад жэл соо туйлаhан амжалтануудаа улам саашадань бэхижүүлхын түлөө социалистическэ мүрысөөе шэнэ долгеор дэлгэрүүлээ.

Манай республикын агаарай гражданска флодой коллектив Сталинска авиациин hайндэрые ажалай жэшээтэ hайн амжалтануудаар угтан ерэбэ.

МАРТАГДАХАГҮЙ 2 ҮДЭР

1942 оной эсэс hэн... немецүүд Сталинградта хүрөөд, өөhэдынгөө эсэсэй үдэрнүүдые үнгэргэжэ байгаа. Эндэ летчигуудта айхабтар харюусалгата ба хэсүү бэрхэ даалгабаринуудые үгэдэг байhан юм. Нэгэтэ, январиин хүйтэн үдэшэ намайе штабта дуудаа бэлэй. Тэндэ ерэхэдэмни, ябган сэрэгэй ба артиллериин дайлалдажа байгаа позицида ошожо, немецкэ сэрэгүүдэй позициие өөрөө хаража, бомбодожо болохо объектнүүдые элирүүлээд, багахан түсэб табяад ерэхые захирhан юм.

Тиин даалгабаряа дүүргэжэ, өөрынгөө үзэhэн хараhан тухай hүниин 12 часта частиингаа командирта элидхэхээ ороходомни; эскадрильнуудай ба звенонуудай командирнууд мүн лэ өөhэдынгөө хараhан үзэhэниие элидхэжэ байнад.

—01 час 30 минутда бэлэн болоhон тухайгаа эскадрилиин командирнуудта элидхэхэ; эскадрилиин командирнууд бэлэн болоhон тухайгаа 0,1 час 35 минутада намда элидхэхэ, 01 час 45 минутада бүхы звенонууд ниидэлгэдэ бэлэн байха. Итсребительнэ самоледууд таанарые сахиха ба үдэшэхэ. Звено бүхэн өөрынгөө шэнжэhэн, хараhан участок дээрэ немецүүдтэ «шэнэ жэлэй бэлэг» абаашажа үгэхэ ёhотой. Зай ойлгосотой гү,—гээд частиин командир асууба. Сугларhан офицернүүд часайгаа зүб ябаhаниие ахалагша командирайнгаа часаар шалгаад, ошохын зүбшэл абажа гарабабди.

Дабхар далита hуралсалай самоледые фронт дээрэ «кукурузник», «Огородник», гэжэ элдэб hониноор нэрлэдэг hэн. Ушарань хадаа, hуралсалай «У—2» самолет огород соо, кукурузын поли соо, гү али айлай хашаа хорёо соо, ядамаргүй буудаг, тэндэhээ нидээд арилшадаг гээшэ. Эгээл тиимэhээ тэрээндэ иимэнүүд нэрэ олгоhон юм. 01 час 30 минутада минии командалдаг звено дайшалхы даалгабари дүүргэхээр бэлэн, бомбо ба агаарhаа хаядаг граната тээгээд ниидэлгын команда хүлеэжэ байгаа hэн. Уданшьегүй агаарта улаан ракета яларжа, энэ сигналаар ниидэн гараа hэмди. Даалгабариин ёhоор абаhан зүгөө сэхэ барижа, минута ба секунда бүхэниие наряар тоолон, хүрэхэ тосхондоо дүтэлбэбди. Бидэнэрэй агаарта гараhаниие тухайлаад, энэ тэрэ ой тайга сооhоо, жалга хүндыhөө немецкэ батарейнүүд буудажа эхилээ hэн. Тэдэнэр дэмыл хооhон газар худар буудадаг, тиигэхэтэй хамта олон тоото прожекторээр бидэнэрэй ниидээгүй хооhон газарые гэрэлтүүлжэ байгаад hэн.

Немецүүдые гэнэдхэхын түлөө агаарта 1000 метр хүртэр дээрэ гараад, тэндэ мотороо унтажархеод аалиханаар дэлин доошоо орожо тосхоной гэр дээхэнүүр ниидэн ябахадамнай, урид хэлсэhэнэй ehoop манай ябган сэрэгэй батальоной командирнууд өөhэдынгөө байhан газарые фонариин сигналаар заагаа hэн. Бомбо ба гранатануудаа объектдээ эгээл 2 часта хүрэжэ ерэбэбди. Хоер дабхар гэрнүүдые экипаж бүхэн хубаан абаhан туладаа, өөhэд өөhэдынгөө участогые бомбодожо эхилбэбди. Немецүүд абяа аниргүй байhан аад, ухаа мэдээ алдаhандаа шэглэhэн тээшээ гүйлдэхэ хоргодохоhоо байтагай, харин хараhан дайралдаhан тээшэ буудажа эхилбэд. Түрүүшын эрьесэдэ нэгэ нэгэ хайрсаг граната ба гэрэлтүүлхэ ракетэ хаяhан байгаа hаа, бидэнэр хоердохео эрьехэдээ үдэр шэнги гэрэлтээд байхада дабхар гэрнүүдэй хажууда байгаа немецкэ танкнууд ба ехэ буунууд, обозууд, солдадууд дээрэ бомбо, граната адхажа эхилээ hэмди.

Дайшалхы даалгабаряа минии звено эрхимээр дүүргээ гэбэшье, старшина Сергеевэй самолет бусажа ерээгүй. Тэрэнэй самоледой моторно часть ба рулинь hомондо дайрагдаад, тэрэ тосхондо өөhэдынгөө ябган сэрэгэй частиин байhан үйлсэдэ бууhан юм.

Үдэрэй эдеэлэлгын боложо байхада старшина Сергеев өөрынгөө самоледые бага заhаад, доохонуур ниидэhээр аэродромдоо ерэhэн юм.

Иигэжэ бидэнэр нэгэ даалгабари дүүргээ hэмди. Теэд энэшье дайшалхы габьяагаараа илгарма юумэ үгышье hаа, манай арадай заншалда opohон тон ехэ hайндэр—1942 оной түгэсхэлэй ба илалтын эхи табиhан 1943 оной эхинэй түрүүшын шэнэ жэлэй hүни байhан туладаа минии hанаанда тон элеэр үлдөө hэн. Тиигэхэтэй хамта энэ hүни дайшалхы даалгабари hайнаар дүүргэhэнэйгөө түлөө түрүүшын хайра—улаан одоной орденоор шагнагдаа бэлэйб.

1941 онhоо дайнай эсэс хүртэр фронт дээрэ таhалдалгүй дайлалдааб. Хэрбээ 1943 оной эхиндэ сута «Огородник» самолет жолоододог байгаа hаа, 1944 ондо холын замай дунда бомбардировщигуудай звеногой командир болоо hэм. Дайнда хабаадаhан табанжэл соогоо 246 дайшалхы ниидэлгэ, 231 тагнуулай ба тусхай даабари дүүргэлтын ниидэлгэнүүдые хэhэн байнаб.

Тиин эдэ жэлнүүдтэ 30 гаран мянган километр газарта хэдэн зуун тонно бомбо зөөжэ, немецүүдэй толгой дээрэ адхааб.

Минии замай түрүүшын дурасхалда 1943 оной январиин нэгэн opohон байгаа hаа, hүүлшын дурасхалта үдэр 1945 оной майн 1 болоhон байна. Советскэ сэрэгшэ бүхэн хорото дайсан немецүүдэй сэрэг дайе хэхэ түсэб зохеоhон гуламта—Берлин түрүүлэн орохые хүсэдэг байhаниинь эли. Теэд манай сэрэгэй Украинада, Белоруссида, Молдавида дайлалдажа байха үедэ 1944 оной эсэсhээ эхилэн, би Берлиние бомбодолгодо хабаадалсаа hэм.

1945 оной апрелиин 30-да би частиингаа командирhаа майн 1-эй үглөөгүүр Берлинэй зарим райондо хүреэлэгдэhэн немецкэ сэрэгүүдые бомбодолсохо дайшалхы даалгабари абаа hэм. Манай ябган сэрэгүүд, танкова ба артиллерийскэ частьнууд инженернэ ба морин сэрэгүүд Берлиндэ дайгаар ороод, үйлсын хатуу шанга байлдаануудые үнгэргэжэ байгаа. Немецүүд үшөө буу зэбсэгээ хуряаха дурагүй, үйлсэ гэр бүхэндэ торожо тулалдан байгша hэн.

Эгээл иимэhээ дайшалхы сохилтые улам эршэдхэхэ ehотой үе байhан юм. Майн 1-эй үдэр ба hүни сүүдхын турша соо 17 час агаарта үнгэргэhэн ба Берлинэй зарим районуудта тэрэ шадарай городуудта 13 дахин майн 1-эй «бэлэг» болгон хэдэн арбаад тонно бомбо хаяhаа байна. Энэ үдэр хадаа минии дурасхалда бүхөөр хадагдаа юм.

1939 он хүртэр манай Бурят-Монгол республикын столица Улан-Удэ городто хүдэлмэрилжэ байhанаа, армида татагдажа, летчигуудай hургуули дүүргэhэн, дайнай эхилhэнhээ хойшо нэгэшье үдэр таhалдалгүй фронт дээрэ дайлалдаhан алдрата летчик хүбүүн И. Т. Петров мүнөө амаралтаар түрэл Улан-Удэ хото айшалан ерээд байна.

Ж. ЖАМБУЕВ.

МАНАЙ ЛЕТЧИГАЙ ДАЙШАЛХЫ ЗАМ

Сэлэнгын эрьеые зубшажа ургаhан шугын хажуугаар замайнгаа хани нүхэртэй хоюулан үгэ дүүгүй ябажа ябанабди. Халуун наран шарана. Хаа-яа hалхин hэбшээлжэ, хагда ногооной анхилама hайхан үнэр хамар сохино. Бидэнhээ баруун тээшээ болоходоо хартаабха, капуст тариhан газарнууд харагдана. Бүри саашань харахада, үндэр үндэр хададай оройнууд ербойлдоно, эгээ орой дээрэнь малгайн залаа шэнги мүнхэ сагаан саhан харагдажа, зосоо hэрюусүүлhэн шэнги болоно.

—Энэ баглагар бургааhанай hүүдэртэ hуужа тамхилае —гэжэ би дурадхабаб.

Нүхэрни миниингээ дурадхалые дэмжэбэ. Тэрэ бургааhан доро hуужа hуутараа, хубсаhаа тайлажа уhанда оробобди. Уhанhаа гараад, зохид гэгшээр зэргэлэн hуужа тамхилбабди...

—Нүхэр, өөрынгөө дайшалхы зам тухай хөөрэжэ үгыш даа,—гэжэ би гуйбаб.

—Юун тухай хөөрэхэ бииб. 1917 ондо Улан-Удэ городто түрэhыемни ши hайн мэдэнэш,—гэжэ эхилнэ,—Улан-Удын аэроклубта hуража хүмүүжэhыемни баhал лэ hайн мэдэхэ байнаш. Саашань «бидэнэр хадаа үльгэр түүхые үнэн хэрэг болохын тула түрөөбди»... Иигээд лэ дүүрээл даа. Ойлгосотой гү?

—Үгы, hайн ойлгогдоногүй. Юунэй түлөө Советскэ Союзай Герой болоhыешни мэдэхые хүсэнеб

—Оо, энэшни ута унжагай түүхэ даа, хэлэхэнь яршаг.

—Богонихоноор нэгэ хэды ушарнуудые хөөрыш даа,—гэбэ би.

—Зай, шагныш даа,—гэжэ Василий Павлович хэлээд, нэгэ заахан бодожо үзэhэн хойноо хөөрэжэ эхилбэ.

—Улан-Удын аэроклубай hургуулиие дүүргээд байхадаа, истребитель болохо гэhэн хүсэл зориг түрижэ, байша hуушагүй болоо бэлэйб. Теэд, эрэ хүн зориhондоо хүрэхэ гэдэг бэшэ гү... 1936 онhоо 1940 он болтор аэроклубай летчик—инструктораар хүдэлмэрилдэг байгааб. 1940 ондо осоавиахимай Ульяновска hургуулиие дүүргэжэ гараад байтарни, Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайн эхилээ бэлэй. Гэбэшье 1943 он болтор фронтдо ошожо ядаhан байнаб. Энэ үедэ тылдэ байжа, летчигуудые hургадаг байhанаа, энэ оной майн 7-ой үдэр фронтовой аэродром дээрэ ерээ бэлэйб.

Нүхэр Михалев түрүүшын дайшалхы ниидэлгые 1943 оной май соо эхилhэн байна. гэжэ тэрээнэй саашанхи хөөрөөнhөө мэдэбэб. Энэ эгээ түрүүшынхеэ агаарай байлдаанда ороходоо, немецкэ «Юнкерс—88» гэжэ самоледые сохижо унагааhан байгаа. Михалев болбол нүхэдтэйгөө хамта 1943 оной зуниие штурмовигууд ба бомбардировщигуудые хамгаалан үдэшэжэ үнгэргэбэ. Ниидэлгэ бүхэндөө амжалта туйлажа, тулалдаан бүридөө илалта олодог байба. Манай залуу летчик улайжа байhан галhаа сухарихагүй, урдажа байhан уhанhаа hүрдэхэгүй байhанаа түрүүшын үдэрhөө эхилээд харуулжа, тэрээнние фронтын эгээ харюусалгатай участогта, эгээ орёо операцида ябуулдаг болобо.

Белград городhоо 25 километр хажуу тээ байгаа Грязнуя гэжэ газарай аэродром дээрэ нэгэтэ байхадаа, Василий Михалев эскадрилиин командирай орондо үлэhэн байгаа.

Хахад үдэр боложо байба. Үүлтэй манатай үдэр hэн. Василий Михалев дежурилжэ байhан звеногойнгоо самоледуудай байлдаанда бэлэн байhые шалгажа байба.

Гэнтэдэ аэродромдо дүтэхэнэ бомбын тэhэрхые дуулажа,

—Самоледуудтаа!—гэжэ команда үгөөд, ахалагша лейтенант Михалев өөрынгөө «як» истребительдэ hуухые яараба.

Бултадаа дэгдэжэ огторгойдо гарабад. Немецүүдэй 27 самоледууд ерэhэн байба. Михалев «добтолхо» гэжэ команда нүхэдтөө үгөөд, өөрөө дайсанай нэгэ самоледто ойртон ошобо. Михалев нэгэ «юнкерсые» hүүлдэн даража оробо. Пулемедоороо нэгэ шурьюулаад абахадань, «юнкерс» бүдэрhэн шэнги бүхэгэд гээд, дахин тархяа үргэжэ, үүлэн өөдэ дэгдэн гараба. Василий Михалев «фрицые» хүлеэжэ, мянга табан зуу-хоер мянган метр дээрэ элижэ ябана.

Уданшьегүй «юнкерсэй» уруугаа шунган орожо ябахые хаража, хойноhоонь hүүлдэн оробо. Михалевой гашеткаяа нэгэ дарахадань, «юнкерс» гал дүлэ хойноhоо харуулhаар газар шэглэн унаба.

Василий Павлович өөрынгөө «ягые» дэгдүүлжэ, нүхэдтөө туhалхаяа яараба. Харин нүхэдынь ехэ амжалтатайгаар тулалдажа байба. Эндэ тэндэшье гал дүлэ ба хара утаа хойноо орхижо, газар уруу унажа ябаhан дайсанай самоледууд харагдана.

Василий Михалев тулалдаанай боложо байhан газар ерэхэдээ нэгэн доро хоер «фокке-вульф» гэжэ немецкэ самоледуудтай гансаараа тулалдажа оробо. Михалев ехэ зохидоор «петли» хэжэ, нэгэнэйнь hүүл барижа шадаба. Аймхай фрицүүд зутадажа оробо. Уданшьегүй тэрээниие хүсэжэ, пулемедоо нэгэ дарахадань, дайсанай самолет хэлтэгэ-ялтага гэhээр шууд доошоо унаба.

Михалев самоледоо түргэн сэхэлдүүлжэ, хоёрдохи «фоккерые» намнажа ошоод, пулемедобошь hаань, саашаа арилhаар ябаба. «Фоккер» тактикаяа hэлгэжэ; гүнзэгыгөөр уруугаа шунган оробо. Тиихэдэнь Михалев алдангүй хойноhоонь намнажа хүсөнд; газарhаа 50 метр дээрэ тэрээниие унагааба. Энэ доро opohон хойноо машинаяа өөдэнь гаргаха гээшэ юрын хэрэг бэшэ байбашье, Михалев өөрынгөө бэрхэ шадабариин ашаар машинаяа сахилгаан шэнгеэр огторгой өөдэ гаргажа шадаба.

Энэ тулалдаанда Василий Михалев дайсанай дүрбэн самоледые сохиhон байгаа.

Василий Михалев болбол Ясса шадар болоhон тулалдаануудые мартадаггүй байна. Хоёр үдэр соо 4 «юнкерсые» сохижо унагааhан ба өөрөө шархатаhан байгаа.

Василий Павлович Михалевой илалта бүхэниие тодорхойлон бэшэхэ гээшэ бэрхэтэй хэрэг болоно.

Немецүүдэй хара мэхые таажа, дайсанай 26-дахи самоледые сохиhон ушарынь ехэ hонин байна. Василий Михалев огторгойдо элижэ ябтараа немецкэ гурбан истребительнүүдые харажархиба. Хоёрынь дээрэ ниидэжэ ябахадань, нэгэниинь бэеэ харуулхын тула доогуур элижэ ябаба.

—Намайе дээгүүрхи самоледуудынь ажаглахагүй, доогуур ниидэжэ ябаашадань ошожо аhаха байха, тиихэдэнь энээниие даража орохобди гэжэ немецүүд бодоhон байгаа, —гэжэ Михалев хөөрэнэ,—теэд, тиимэ хүнтээ дайралдаагүй байhан юм. Таарамжатай үе тохёолдоходонь би үнэхөөрөөшье доогуур ниидэжэ ябааша тээшэнь даб гүүлжэ, сохижо унагаажархёод, дахин дээшээ дэгдэжэ, нүтөөдүүлдэнь дүтэлхэдэмни, тэдэнэр орогүй зугадажа арилаа бэлэй.

Советскэ Союзай Герой Василий Павлович Михалев болбол дайсанай 26 самоледуудые hамна сохижо унагааhан байна.

Түрэл Бурят-Монголдоо айшалжа ерэhэн сталинска сокол, аюул мэдэхэгүй манай майор Василий Михалевэй үбсүүе алтан одон, хоер Ленинэй орденууд, Александр Невскиин, Улаан тугай орден, Эхэ ороноо хамгаалгын дайнай II зэргын орден ба гурбан медальнууд яларуулан толотуулна.

К. НАУМОВ.

ПАРИЖСКА АМГАЛАН ТАЙБАНАЙ КОНФЕРЕНЦИ ДЭЭРЭ

В. М. Молотовой хэлэhэн үгэ

Августын 13

[illegible] хэхэ эб найрамдалай договорой проект тухай господин Гаспериин хэлэhэн үгые шагнабабди. Хэрбээ тэрэ үгэнь Италиин политикые зүбөөр [illegible] байгаа юм hаань, тэ[illegible] соо хэлэгдэhэн юумэ тухай [illegible] үгэ соонь хэлэгдэнгүй[illegible]гөөр тойрогдожо гараhан юумэ тухай анхаралаа хандуулхаар байна. Эб найрамдалай договорой проектые буурушаахаар зорюулагдаhан ба бага бэшэ гайхуулхаар юумые тараажа болохо энэ үгэдэ харюу үгэнгүйгөөр орхихын аргагүй.

I. Италида ямараар ханданабибди

[illegible] тухай Советскэ Союзай [illegible] тон богонихоноор хэлэхэ болохо байна. Энэ hанал бодол хадаа энэдэ байhан бидэнэй олохон хүнүүдэй hанал бодолтой тааража байха гэжэ найдаамб. [illegible] түүхэтэ габьяань [illegible]. Эртэ урда сагай түүхэ [illegible] шэнэ түүхэдэ Итали гээшэ гайхамшаг [illegible] байгаа. Тэрэнэй [illegible] болбосорол, итальянскэ национально-сүлөөлэлтэ [illegible] болон үндэр дээдэ [illegible] хододоо магтаалтай [illegible]. Бидэнэр советскэ хүн[illegible] болбол агууехэ орон болохо [illegible] эрээдүй сагта хүгжэхэ юм [illegible] найданабди. [illegible] итальянскэ арад гээшэ мүнөөнэй [illegible] дабажа гараад, [illegible] сүлөөтэ Италиин нэрэ [illegible] өөрынгөө национальна дэбжэлтын ба мандалгын [illegible] харгы дээрэ ёhотой [illegible] гараха байhандань hэжэг[illegible].

Амгалан тайбанай конференци дээрэ байhан бидэнэр [illegible] бусад арадуудай [illegible] байдалые түбхын түрүүн [illegible] илангаяа шухала байнаб. Дэлхэйн түрүүшын дайнай [illegible] Италиин тон ондоо харгыгаар ябаhаниинь мэдээжэ. Муссолиниин Итали болбол бусадай дайдые булимтаран абалгадаа хүрэн, бага арадууд—Албани, Эфиопиие эзэлээд, өөhэдынгөө шуналые хангажа, империалистическэ эзэмдэлгын программые соносхоhон байгаа. Фашистска Итали болбол Европодо гитлеровскэ осиин тулгуур болоод, Удаа тээнь антикоминтерновскэ пактын хуурмаг туг доро Германи ба Японитой хамта бэеэрээ, дэлхэй дээрэ ноёрхохо хүсэлэнтэй байhан германска ба японско империалистнуудай авантюристическэ түсэбүүдые бэелүүлхэ замаар ябалсаhан юм. Албани ба Эфиопидо халдаhан шунахай хобдог агресси хэhэнэй түлөө, мүн тэрэшэлэн Югославида ба Грецидэ шуhата добтолго хэhэнэй түлөө, Франци ба Советскэ Союз худар бузагайгаар сүмэрэн ороhоной түлөө халгатай байhан гитлеровскэ Германитай хамтаржа, булимтаралгын дайн сэрэг хэhэнэй түлөө айхабтар хүндэ харюусалга фашистскэ Итали дээрэ тохогдонхой. Сталинград шадар немецүүдые хяа hамна сохиhоной ба Африкада англо-американ сэрэгүүдэй амжалтатайгаар добтолhоной hүүлээр лэ, Италиин зүгтэ фашистска ёho гурим hуларан унажа, Итали гээшэ демократическэ үндэhэ hуури дээрэ байгуулагдажа эхилээ. Тэрэ гэhэнhээ хойшо [illegible] болбол агрессиин гуламта боложо, Европодо тогтоохо эб найрамдал байгуулхада шухала фактор болохо ёhотой болоhон юм.

[illegible] болон тэрэнэй фашизмын союзнигуудые үй бута [illegible] эсэстэ Европо туйлай [illegible] шэнэдхэгдэн байгуулагдажа [illegible] Италиин хүгжэлтые демократическа замаар шэглүүлэн ябуулха ба шэнэ агрессивна хүсэн болохо Германиин дахяад урган гарахагүй арга боломжо мүнөө союзна гүрэнүүдэй гарта бии байна гээшэ. Илангаяа Итали тухай ингэжэ хэлэхэдэ сохом болохо байна. Зүгөөр, итальянскэ республика хадаа шадал багатай, балай шухала бэшэ европейскэ гүрэн болохо ёhотой юм гэжэ хэлэгдэнэ бэшэ. Мүн тэрэшэлэн Итали гээшэ Дундада далайда угаа шухала политическа фактор байhан удхатай юм гэжэ хэлэгдэнэ бэшэ. Дундада далайда айхабтар шухала хамаатай державануудай болохо Италиhаа гадна, мүн Францишье туримжэ гэдэргэнь гаргаад, Дундада далайда монопольно байдалые ээлжэ гэhэн хүсэлэн зарим агууехэ державануудта мүнөө бии болоод байха юм. Тиимэ байдал хадаа европейскэ гүрэнүүдэй хоорондохи хани барисаата харилсаае хүгжөөхэ хэрэгтэ тааража шадахагүй ба Европодохи бата бэхи амгалан байдалай аша туhада таарража шадахагүй байна. Гансахан Франци бэшэ, мүн Италишье Дундада далайда хамаатай гүрэн байлгаа сохом этигэжэ байха ёhотой. Фашистскэ Итали болбол экспанси хээд ба бага гүрэнүүдые булимтаран эзэлээд, өөрынгөө талатай hайн байдал түхээржэ байхадаа, арадуудай харабаар байтар өөрынгөө нэрые гутааhан бахүмэрин уналгада хүрэhэн байха юм. Шэнэ Итали гээшэ өөрынгөө дотоодын хүсые али болохоор хүгжөөхэ үндэhэ hуури дээрэ национальна хүгжэлтэ тээшэ, өөрынгөө хүршэнэртэй ба эрхэ сүлөөдэ дуратай бүхы оронуудтай хани барисаа тоггоолго тээшэ эрмэлзэжэ байгаа hаа, бүхы демократическа гүрэнүүдэй зүгhөө тон эдибхитэй дэмжэлгэ хүлеэн абаха ёhотой. Тиигээд байхадаа, итальянска республика Европодо эб найрамдал зохёохо ба үрнин хүгжэхын хүсэтэ фактор боложо бүхэжэхэ байhандань hэжэглэжэ болохо гээшэ гү?

Фашизмые унагаамсаараа, тэрэ дары хүл дээрээ бүхөөр бодохонь шэнэ Италида тиимэ хялбар бэшэ. Тиихын тулада, Итали болбол түрүү демократическа республика болохын тулада, бүхы политическэ ажабайдалые үндэhөөрынь шэнэдхэн хубилгаха ёhотой; тэрэ хадаа демократическа Италида дайсан харша хүнүүдэй экономическа талаар хэжэ байhан саботажые зайсуулха ёhотой; үргэн олон арад зоной дунда реакционно хүсэнүүдэй фашизмын үлэгдэлнүүдтэй хамтаржа, шэнэ оршон бай далда үнгэ зүhөө хубилгажа байбаеэ тааруулжа, өөhэдынгөө позициие үсэд нэтэрүүгээр аршалжа байhан хадань, арад зоной дунда хүмүүжүүлгын хүдэлмэриие шэнээр ябуулха шухала. Фашизмын ба фашистска үзэл сурталай үлэгдэлые эсэстэнь хүртэр онгилжо дууhаадүй сагтаа Итали гээшэ демократическа республика болохо шадахагүй. Фашизм гээшэ хори гаран жэлдэ итальянскэ арадай ухаан мэдэрэлые хорлон мунхаруулжа байhан ба мүн тиихын тулада материальна ба духовно номлолой хамаг бүхы зэмсэгүүдые хэрэглэжэ байгаа hэн гэжэ hанаад үзэхэ юм болоо hаа, дурсагдаhан зорилго хадаа үшөө холо дүүргэгдээдүй байнабшуу.

II. де Гаспериин мэдүүлгэ ба хуушанай булимтаралгын эрилтэнүүд

[illegible] де Гаспериин хэлэhэн үгэ [illegible] Италида хамаадаха эб найрамдалай договор хэхэ болоhоной [illegible] гаража байhан асуу[illegible] хүсэд дүүрэн харюу [illegible]. Энэ [illegible] демократическа гүрэн [illegible] Италиин урган мандахада [illegible] асуудалнуудые [illegible] гараха гэhэн hэдэлгэ [illegible] империалистын агрессивна политикhаа хагасажа, тэрэ бурушаажа гэhэн хүсэлые бэшэ харуулнагүй.

[illegible] делегацийн толгойлогшо болбол Италиие хэсүү хүн[illegible] оруулhан фашизмые [illegible] хэлэхэ хэрэгтэй үгэ [illegible]. Итали гээшэ фашизмын [illegible] фашизмын орхиhон [illegible] шадаа юм гэжэ [illegible] болоор байна. Хүршэ[illegible] эртээ болон мүн бусад арадууд та угаа ехэ хохидол гэмтэл ушаруулжа гэрэhэнэй түлөө хатуу хүндэ харюусалгые Итали дээрэ тохоохо Муссолиниин правительствын авантюристическа гадаада политикые буруушааhан нэгэшье үгэ де Гаспери мүн лэ хэлээгүй байшоо.

Эндэ итальянскэ делегацийн толгойлогшын хэлэhэн үгын тушаа тодорхой тоггон хэлэхэнэй хэрэгтэй. Тэд, бидэнэр итальянскэ делегацийн толгойлогшын хэлэhэн үгэ гэжэ өөрынгөө арадай хүхөөрөө национальна аша туhа ба ажаhуудалай эрилтэнүүдые аршалан хамгаалхаар бэшэ, харин хуушан Италиин булимтаралтын эрилтэнүүдые аршалан хамгаалхаар нилээд ехээр зорюулагданхай байhан үгэнүүдые тойрон гаража шадахагүй байнабди. Г-н де Гаспери үгэ хэлэхэдээ, Юлийскэ крайнын баруун талые Триест городтойнь хамта абаха тухай Италиин эрилтые аршалан хамгаалжа байhыень таанар дуулаhан байхат. Энэ асуудал тушаа шунахайтай байhанаа дэлбэлэн гаргажа, де Гаспери болбол мүнөөнэй Италиин хүтэлбэрилэгшэдэй гадаадын политическэ зорилгонь үнэхөөрөө демократическа ёhоной гадаадынь политикаhаа али тухай холо байhыень харуулба гээшэ. Хэрбээ фашистска Итали хадаа Юлийскэ крайнын славянска газарые буляажа абаад, тэрээндэ шүдөөрөө аhалдажа ба өөрынгөө экспансиие дам саашань, зүүн тээшээ хүгжөөхэ тухай оролдодог байгаа hаань, энэ конференци дээрэ итальянска делегациие толгойлогшо хадаа эдэ булимтаралга хэхэ гэhэн hэдэлгэнүүд мүнөө сагай бодото арга боломжонуудтай яашье таарахагүй байhыень hанангүй байжа шадахагүй ёhотой байна. Тиимэ байhан хадань, бүхы Юлийскэ крайнада бэшэ, харин истриинскэ хахад аралай главна городууд болон портнуудтай истринскэ бүхы баруун эрье зубшаhан газарые оруулжа, Юлийскэ Крайнын баруун талые абаха hэмли гэжэ өөрынгөө эрилтэнүүдые табиба гээд тэрэниие тайлбарилжа болохо байна. Шэнэ Италиин үмэнэhөө үгэ хэлэжэ байхадаа, делегациие толгойлогшо болбол хуушанай Империалистическэ Италиин эрилтэнүүдые дахяад аршалан хэлэжэ, үнэхөөрөө шэнэ демократическа гадаадын политическэ зам дээрэ гараха гээшэнь Италиин правительствода нээрээшье хямда бэшэ байhыень гэрээгээр гэршэлбэ.

Истрия гэжэ хахад арал ба Триест гэдэг город дэлхэйн түрүүшын дайнай эсэс хүртэр шахуу хэзээшье Италида хабаатай байгаагүй юм. Австро-венгерскэ имперхиин бугаран унаhанай hүүлээр олзо хубаалган болоходонь, Итали болбол Истрия гэжэ хахад аралай улад зоной диилэнхи олониинь хододоо словенүүд ба хорвадууд байдагшье hаань, тус хахад аралые абаhан байгаа. Иигээд байхадаа Югослави тушаа хүндэ хүшэр алдуу хэгдэжэ, тэрээнhээ үг заяанай славянска улад зонтой газарынь ямаршье үндэhэ баримтагүйгөөр таhалагдаад, Италида дамжуулан үгтэhэн байха юм. Хэрбээ дэлхэйн түрүүшын дайн болтор Истрия өөрынгөө словенскэ ба хорватска зонтойгоо хамта австро-венгерскэ империин дарлалгада байгаа юм hаа, дэлхэйн түрүүшын дайнай hүүлээр Славянска Истрия фашистска Италиин дарлалтада оробо. Тиихэ зуураа, итальянска засагаархин хадаа Истрия хахад аралые, тэндэхи Славянска зонтойнь хамта эзэрхэхын зорилгоор Истриин главна город ба бусад городуудые хэрэглэхын тулада Триест городой зоной дунда итальянецуудые олон болгохо гэжэ али бүхы арга хэмжээнүүдые абаhан байгаа „Дранг нах остен" гэдэг германска политикаhаа, славянска территоринуудые булимтаран абаха гэhэн германска политикаhаа энэ политикын удхаараа илгарха юумэнь юуншье байхагүй. Түүхэ домогые хараад үзэхэдэ, Германи болбол славянска газар дайдые булимтаран абажа, славянска зониие немец болгожо, зүүн тээшээ газараа үргэдхэхэ гэжэ оролдодог байhаниинь эли мэдэгдэнэ. Славянска газар дайдые булимтаран абаха гэhэн энэ политикые австро-венгерскэ импери ябуулдаг бэлэй. Энэ талаар фашистска Италишье гээгдэхэ дурагүй байба. Энээнэй хойшолон тухайшье мэдэнэбди. Истриие эзэлээд байхадаа, hүүлэй дайн сэрэгэй үедэ фашистскэ Итали болбол Германитай хамта Югославида доботолхын тулада энэ территориие хэрэглэhэн байна. Бодото үнэн байдалынь тиимэ гээшэ.

Итальянскэ делегацийн толгойлогшо болбол бүхы Истриие абахамни гэжэгүйшье hаа, тэрэнэй гол хубиие болохо Истриин баруун эрье талын газарые абахамнай гэhэн эрилтэтэйгээр эндэ үгэ хэлээ. [illegible] дээрэ юушье олоогүй байhал. Этническэ ушар байдал тухай, Истриин эрье шадархи эли нэгэн городуудай зонынь диилэнхи олонхиинь итальянскэ зон hууна юм гэжэ тэрэниие урдаа баряа юм гэжэ тэрэ хадаа, славянска Истриин зарим хубиие Югославиhаа таhалhан бэеэрээ, тэрэниие Италида үгэхэ үндэhэ баримта оройдоошье олгохогүй байнабшуу. Итальянска делегациие толгойлогшо болбол өөрынгөө хэлэhэн үгэ соо баруун Истриие болон Триестые абахамнай гэhэн эрилтые гол шухала асуудал болгоhон байха юм. Теэд, бидэнэр эдэ эрилтэнүүдынь шэнэ демократическа Италиин голос гээшэ гэжэ тооложо шадахагүй байнабди. Үгы даа, тад ондоо байхал. Энэ хадаа уг заяанhаа хойшо славянска газарые, бусадай газарые Италиин булимтаран абаха гэhэн хуушанай эрилтэнүүдые дахяад дабтаhан ябадал болоно. Хуушан юумые дабтаха ба империалистическэ заншалые аршалан хамгаалха гээшэ шэнэ сагай аяг зангаар ябаhан хэрэг бэшэ. Европын державануудай өөhэд хоорондоо славянска газарнуудые хубаажа абадаг, баруун ба зүүн тээхи булимтарагшадай даралтада ороhон славянска арадуудай зобожо тулижа байдаг саг үнгэрөө. Мүнөө болоходо славянска арадууд союзна гүрэнүүдэй зэргэдэ өөрынгөө hуурие оложо, бүхы славянска оронуудта гүрэн түрып ажабайдалынь болбосоронгы демократическа үндэhэ hуури дээрэ зохеогдожо байhыень мэдэнэбди. Славянска ба славянска бэшэ бусад гүрэнүүдэй дунда Югослави болбол антигитлеровскэ коалициин зэргэдэ жагсажа, баатарлиг тэмсэлшын алдарта hайхан hуури эзэлбэ, тиихэ зуураа эгээ энэ Югослави гээшэ германска ба итальянска эзэмдэлгын имагта хүндэ хүшэр дарлалтые бэе дээрээ үзэhэн ба бидэнэй ниитын дайсанда эсэргүү тэмсэлдэ хабаадалсажа угаа ехэ гээлтэ хоролтодо ороhониинь мэдээжэ. Тиимэ байхадань славянска ба хорватско зонтой Истриие бусаан абахамнай гэhэн Югославиин эрилтэ али тухай ехэ үндэhэтэй байhандань, Истриие гү, али тэрэнэй зарим хубиие Италиин абахамнай гэhэн эрилтэнь оройдоошье үндэhэ баримтагүй байhандань hэжэг hанахаар бэшэ. Хэрбээ энэ ушарые зарим итальянска ажал-ябуулагшад мүнөө хүртэр ойлгоогүй байгаа юм hаань, тэрэ хадаа итальянска республикын үнэхөөрөө шэнэ, үнэхөөрөө демократическа гадаадын политика ябуулагдахые хараха гэжэ бидэнэй хүсэhэн тэрэ газарта булимтаралгын хуушан заншал хосороогүй, харин али тухай бухэ голтой байhыень лэ гэршэлнэ гээшэ. Мүн тэрэшэлэн хэрбээ шэнэ Италишье энэ харгыгаар, зарим славянска гү, али бусад хариин ороной газарые хүсөөрөө боложо нэгэдүүлхэ харгыгаар ябаад байгаа юм hаань, Итали ба бусад бүхы демократическа оронуудай хоорондо бата бэхи хани барисаан тогтохо юм гэжэ найдахын аргагүй байhаниинь эли тодо байна. Гэхэ зуура, итальянска республика одоошье өөрынгөө экспансиин хуушан политикые орхиhой гэжэ, Итали гээшэ бусад оронуудтай ба түбхын түрүүндэ өөрынгөө хүршэнэртэй хани барисаанай нормальна харилсаатай болоhой гэжэ Итали өөрөөшье мүн тэрэшэлэн эрхэ сүлөөдэ дуратай Европодохи бусад бүхы гүрэнүүдшье хүсэдэг байна. Гансал иигээд байбал Итали хадаа Европодо эб найрамдалые бэхижүүлхын талаар үнэхөөрөө шухала фактор болохо байнабшуу, тиимэ болохыень бидэнэр барандаа тон ехээр хүсэнэбди.

Национальна урган мандалга тээшээ шэнэ Италиин эрмэлзэжэ байhыень амаршалнабди. Бусадай газарые булимтаран абаха гэhэн Италиин ямар нэгэн hэдэлгэнь тус ороной бодото национальна аша туhада тааража юм гэжэ тоолохо ябадалhаа арсанабди. Бусад арадууд тушаа булимтаралгын hэдэлгэнүүдые хэхэ ябадал хадаа зарим нэгэн үсөөхэн эдэгээдүүдэй булимтаралгын шунахай үзэлые гэршэлдэг юм, харин түбхын түрүүндэ оронойгоо дотоодын хүсые хүгжөөхэнэй үндэhэ hуури дээрэ экономическа ургалтые түбхаха ба бусад арадуудтай тон hайн хани барисаатай болохо гэhэн арад зонойгоо национальна аша туhые бури ябашье тэрэ булимтаралгын үзэл харуулнагүй гэжэ мэдэнэбди.

III. Договор ба италиин национальна хүсэл

Г-н де Гаспери болбол эб найрамдалай договорой экономическа статьянуудые оройдоошье дурсаагүй шахуу байна, теэд эгээ эдэ статьянууд хадаа Итальянскэ республикын хүдэлмэришэн бүхэнэй, таряашан бүхэнэй, гражданин бүхэнэй байдалда хабаадаха ба Итальянскэ гүрэнэй саашадаа тогтохо байха бүхы ябадалынь нүлөөлжэ болохо байнабшуу. Де Гаспери болбол договорой экономическэ статьянууд Конференци дээрэ бэшэ, харин комиссинуудта харагдажа үзэгдэхэ ёhотой байhан балай шухала бэшэ асуудалнууд гэжэ тоолоод байhаниие юун гэжэ ойлгожо болохо юм гээшэб? Тиихэ зуура, дайн сэрэгтэ hуларhан Итали гээшэ Европын бусад оронуудта орохоор, өөрынгөө экономическа ажабайдалые hэргээн бодхоохо талаар хожомдоод байжа болохол. Ажаүйлэдбэринүүдэй hэргээн бодхоолгодо бэрхэшээлнүүдэй бии байhан ушарhаа хоёр миллион Итальянскэ хүдэлмэришэд мүнөө хүртэр хүдэлмэригүй байhаар гэжэ хэлэбэл хүсэд эли болонол. Эзэмдэлгын сэрэгүүдые бариха байhан гаргашань Италида угаа ехэ хэмжээндэ хүреэд байна, тэдэ тэрэнэй байха болзорые саашань hунаагаа юм хадань, туйлай хүндэ хойшолонгууд ушаржа болохо юм. Эдэ гаргашануудые заахаhаарпшье хороогоод байгаа юм hаа, Италиин бэе дээрээ даажа абаха ёhотой репарациин түлэбэриие хүсэд бүтүүлхын тулада гэхэ гү, али Советскэ Союзда болон бусад союзна оронуудта ушаруулагдаhан гарза гайн зарим хубиие эшье бусаажа түлэхэ ябадалдань хүсэд хүрэхэ бэлэй.

Итальянска делегациие толгойлогшо болбол Итальянска арадай хамаг бүхы экономическа ажаhуудалда болон Италиин хамаг бүхы саашанхи гүрэн түрын хүгжэлтэдэ нүлөөлжэ болохо байhан эб найрамдалай договорой тэдэ бүлэгүүдые шухала удхатай юм гэжэ тоолоногүй хэбэртэй. Хэрбээ Италиин энэ-тэрэ хүтэлбэрилэгшэдэй бусадай газарые буляан абаха эрилтэ табижа гадаадынь политическэ түсэбүүдтэ дан ехээр дураа хүрөөд, итальянец бүхэндэ шухала хэрэгтэй эдихэ талхыень хангаха ба тэрэнэй ажаhуудалай бусад эрилтэнүүд тухай оролдохо уялгатай байhанаа мартаадшье байгаа hаань, арад зон гээшэ өөрынгөө байдалые ойлгохо бэзэ даа. Теэд энээн дээрэhээ болохо уршаг хойшолонгые хараха нюдэеэ далдалжа болохогүй.

Итали доторхи худалдаа-наймаанай, ажаүйлэдбэриин, далайгаар ябалгын ба бусад ондоо наймаанай хэрэгүүдтэ хабаадаха хамаг асуудалнуудта али нэгэн хариин гүрэнэй ба нэгэдэмэл нацануудай гражданинуудые итальянецуудтай адлидхажа, тэдэндэ тэгшэ эрхэ олгохо гэхэ мэтын эрилтэнүүдтэ Советскэ Союзай зүгhөө угаа hэргэг наринаар хандагдана. Бүгэдын мэдэhээр, Итали дотор гадаадын державануудай ба хариин гүрэнэйхидэй хэтэрхы ехэ иимэ эрилтэнүүдые табиха ябадалые хизаарлаха гэhэн дурадхал Советскэ Союзай зүгhөө оруулагдаhан байгаа. Айхабтар ехэ зөөритэй ба hүрдүүлэн дараха зэмсэг ехэтэй байhан хүсэтэ гадаадын гүрэнүүд хадаа эдэ үнэхөөрөө хэмжээгүй ехэ эрхые Итальянска республикын национальна аша туhада хохидолтойгоор хэрэглэжэ болохо, тиигэхэ зуура, Нэгэдэмэл нацанууд "тэгшэ эрхэтэй" байха гэжэ ба „дискриминаци" (эрхые багадхалга гэдэгые) гаргажа болохогүй гэжэ урдаа баряад байха аюул гараха тухай анхарал хандуулнабди. Саг зуура hуларhан оронуудта ба бага гүрэнүүдтэ үсөөн бэшэ үзэгдэдэг шэнгеэр, хариин гүрэнэй трестнүүд ба картельнуудаар Италиие экономическа талаар богоолшолжо болохо хариин капиталай зүгhөө демократическа Итали тушаа тиимэ хэтэрхы ехэ эрилтэ табяад байхадань бидэнэр hайшаан нэгэдэжэ шадахагүй байнабди, зүгөөр бага арадуудые аршалдаг хүнүүд гээшэбди гээд бэеэ нэрлэдэг зарим тушаалтаншье тиимэ юумые нюдэнhөө далдалжа байдаг зантай. Баруун Истриин байгаагүйшье hаа Итали яhала hайнаар байжа шадаха гэжэ hананабди; энэ хадаа итальянска арадай бодото аша туhые дайрана бэшэ. Хэрбээ Италиин ажаүйлэдбэри гү, ал худалдаа наймаан гү, али суднын ябалга гээшэ айхабтар хүсэтэй ба дайн сэрэг соогуур улам ехээр баяжаhан гадаадын гүрэнүүдтэй конкуренци доро дарагдаха болоо юм hаань, тэрэниие бүхы итальянска арад бэе дээрээ хүндөөр үзэхэ байна. Теэд энэ аюулые гаргангүй, хаhа саг соонь болюулхын тулада, мүнөө тэрэниие эртээнhээ хаража мэдэжэ байха ёhотой. Тэгшэ эрхэтэй байхы ба харин гүрэнэй эрхые багадхажа болохогүй гэдэг шалтаг бариад, гадаадын державануудай зүгhөө итальянска ажа үйлэдбэри ба хүдөө ажалда, мүн тэрэшэлэн итальянска худалдаа-наймаан ба суднын ябаалгада айхабтар хүсэтэй түрилтэ хэхэ ябадалhаа аршалан хамгаалалга болбол, тиимэ түрилтэ [illegible] итальянска экономикые богоолшолгодо оруулжа болохо байhан хадань, дайн сэрэгээр hуларуулагдаhан бусад гүрэндэл адли, Италиин туйлай шухала национальна аша туhа болохонь хэлсээнгүй байна, тиихэдээ мүн лэ тиимэ богоолшолгын условинуудые бага гүрэнүүдтэ үгэхэ hанаатай байдаг тэрээн тухайнь хэлэлтэгүйгөөр эли болоно. Бусад оронуудай экономическа ургалтада таатай зохид условитойгоор тэдэнэй ажаүйлэдбэри, хүдөө ажал болон бүхы национальна экономикые дэбжүүлхэ хэрэгтэ туhалха гэhэн тиимэ условитойгоор Советскэ Союз өөрынгөө экономическэ харилсаануудые тэдэ оронуудтай хүгжөөдэг байха юм. Бэеэ даанхай ба сүлөөтэ Италида экономическа богоолшолгын ба газаа тээhээ hүрдүүлэн дараха политикые гаргадаггүй тиимэ условитойгоор итальянска республикын экономическа ажа байдалые ургуулан мандуулха хэрэгтэ тэрээндэ туhалхаар бэлэн байhанаа бусад оронуудшье элирхэйлэн мэдүүлхэ бэзэ гэжэ Советскэ Союз найдахые хүсэнэ.

Итальянска территори дээрэ гражданска авиациие хүгжөөхэ хэрэгтэ бүхы гадаадын гүрэнүүдтэ „аб адлихан арга боломжо" гэдэгые Итали үгэхэ ёhотой hэн гэжэ хэтэрхэдээ хэлсэдэг боложо байна. Тэрэнь ямар удхатайб гэхэдэ, италитай хани барисаатай болоhон ямар нэгэн гүрэндэ итальянска территори дээрэ гражданска авиациие хүгжөөхын тулада хэрэгтэй алибаа таатай зохид условиие Италиин олгоод байгаа юм hаань, Итали болбол өөрынгөө терртори дээрэ гражданска авиациие хүгжөөхэ тушаа мүн лэ тиимэ таатай зохид уловиие али бүхы гадаадын гүрэндэ олгохо ёhотой болоно, тэрэ гүрэн хадаа итальянска республикатай үнэхөөрөө хани барисаатай болоодүй байгаашье hаа, мүн лэ тиимэрхүү эрилтэ табиха хүсэлэнтэй байха болонобшуу. Тиимэ асуудалнуудта „аб адлихан арга-боломжонуудые үгэхэ" гэдэг заршамые ябуулха гээшэ ямар удхатай байнаб гэхэдэ: гүрэнэй национальна аша туhые хараха ба бүрин эрхые хүндэлхэ ябадалтай зохишогүй тиимэ эрилтэнүүдые Италиин национальна оборонын аша туhатай нягта холбоотой асуудалнуудташье табидаг байха юм. Тиимэ болохолоороо уласхоорондын үнэнтэ зүбөөр байлгатай тэрэнь оройдоошье таарахагүй байна. Хүсэ ехэтэй гүрэнэй зоргоороо аашалхын тулада шадал багатай гүрэниие тэрээндэ үгэжэ „тэгшэ эрхэ" гэдэгые тэрээндэ баалалтаар абхуулан тус заршамые хэмhээ хэтэрүүлэн эдлэхэ гэхэ гү, али „аб адлихан арга-боломжонуудтай байха" гэдэгые хэмhээ хэтэрүүлэн хэрэглэхэ гээшэ ямар юумэндэ хүргэжэ болохо байхан тухай энээн дээрэhээ тобшолол гаргахада болохо байна. Итальянска делегациин толгойлогшо болбол эб найрамдалай договорой эдэ асуудалнуудые шухала удхатай дээрэ тоологгүй байhан хадаа гү, али ямар нэгэн ондоо бодомжолгоор тэрээнhээ зайсажа, эдэ асуудалнуудые тойрожо гараhан байха юм гү? Теэд эдэ асуудалнууд хадаа Италиин национальна ажабайдалай үндэhэн аша туhада айхабтар ехээр хабаадаhан байhаниинь бидэндэ тон эли байна.

IV. Эбтээ оролгын хэлсээниие hунааха бэшэ хари эб найрамдалые тогтоохо

Эсэстээ, итальянска делегациин толгойлогшо болбол мүнөө [illegible] саг зуурын эб найрамдалые баталха ябадалые хизаарлаха хэрэгтэй гэhэн огто хүлеэгдээгүй hанал бодолые хэлэжэ, эбтээ оролгын хэлсээниие бодото дээрэ hунааха ба эб найрамдалые эсэслэн таарулха ябадалые нэгэ бага хойшолуулха хэрэгтэй гэбэ, тиихэ зуураа, Баруун Истрия ба Триестые абахамнай гэhэн эрилтээ хүсэлдүүлжэ бэелүүлхын тулада, эгээл таатай условинуудай бии болохыень хүлеэхэн зорилгоор, тиимэ байдалые хэрэглэхэ гэhэн бодолготой байhаниинь ойлгуулhан байнабшуу. Мүн тиихэ зуураа, Европын хүсэд дүүрэн түбхинэлтэ хадаа, Германитай эб найрамдал баталха саг хүртэр хүлеэжэ шадахагүй гээд шалтаг бариhан байха юм, тиихэ зуура Германи тухай асуудал хадаа, бидэ бүхэндэ эли мэдэhээр, Истрия ба Триест тухай асуудалтай ямаршье хамаагүй байха юм. Триест тухай асуудал тушаа Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрнүүдэй Соведтэ хэгдэhэн хэлсээниие мүнөө бэшэшье hаа, хожом хойношог нэгэ hандарган эбдэхэ саг ерэхэ юм гэhэн hанал болол энээгүүр-тэрээгүүр бии байдаг хэбэртэй. Энээн дээрэhээ мэдэхэдэ, Парижска конференци дээрэ hанал бодолоо таараагүй зүйлнүүдые ажиглан хаража байхадаа, зарим газарта саг шүүжэ абаха гэhэн ба конференци дээрэ hанал бодолоо таараагүй ябадалые өөhэдынгөө хара аминай харагтэ хэрэглэхэ гэhэн бодолготой байhан хүнүүд байна. Энэ хэрэгтэ итальянска делегациин толгойлогшын али тухай ехээр хэтэрhэниинь тон hонирхолтой байнабшуу. Мүнөө үедэ саг зуурын эб найрамдалые баталаад хизаарлаха гэhэн тэрээнэй дурадхал ямар удхатай байнаб гэхэдэ, гансал союзнигуудай хоорондохи зарим нэгэн hаналаа тааруулагүй ябадалые хэрэглээд ба нэгэ союзна державануудые нүгөөдэ союзна гүрэнүүдтэнь зүрюүлжэ, наада хэхэ гэhэн hэдэлгэ бэелүүлхэ шэнэ арга болом-

(Үргэлжэлэлынь 4-дэхи нюурта)

ПАРИЖСКА АМГАЛАН ТАЙБАНАЙ КОНФЕРЕНЦИ ДЭЭРЭ

(Үргэ жэлэл. Эхиниинь 3-дахи нюурта.).

котой болохын тулада, өөрынгөө Үроние хариин гүрэнэй сэрэгүүдэй эзэмдүүлээд байха ябадалые хүлээд унжагайруулха болоошье һаа, зүбшөөхэ байнабшуу. Тиимэ политика гээшэ Италиин национальна аша туһада ябашье таалахагүй байһыень хаража ойлгохонь бэрхэтэй бэшэл. Харин үнөө эзэмдэлгые үни удаан үг соо унжагайруулха байдал бохёолдоод байһан үе соо Италие хариин гүрэнүүдһээ улам хэээр дулдыдаха байдалда оруулна. Тиибэ-ябашье итальянска хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэ заримаһиинь тэрэ харгыгаар ябахаар бэлэн байгаашье һаань, энэ ушар хадаа хуушан зонхилхы тушаалнай тиимэ зан аашань хосороогүй, харин бүхэ голтой байһыень харуулһан үшөө нэгэ гэршэ болоно, теэд зан аашанууд хадаа демократическа Италида дайсан харшын байха ёһотой, мүн эдэ зан аашанууд хадаа мүнөө сагта газаа талаһаашье таатай зохид перспективгүй байха болоно.

Саг зуурын эб найрамдал баталха тухай дурадхал хадаа амгалан тайбан байхые хэлсэхэ энэ конференци дээрэ дэмжэлгэ хүлеэжэ шадахагүй. Европодо эб найрамдал тогтоолгые хойшолуулхын тулада бидэнэр энэ конференци дээрэ сугларaад байна бэшэбди. Бидэнэй зорилго юу байнаб гэхэдэ, бата бэхи эб найрамдалые тогтоолгодо туһалха ба энэ арюун һайхан зорилгые амжалтатайгаар дүүргэхэ ябадалые хамтынгаа хүсөөр хангаха ёһотой гээшэбди. Энэ конференциин зорилгонуудые тиимээр ойлгоод байбал шэнэ Италиин аша туһые мүн лэ зүбөөр ойлгохо ябадалтай зохилдохо байһандань һэжэг һанагданагүй.

Бата бэхи эб найрамдал тогтоохые оролдожо байһан демократическа гүрэнүүдэй политикада тон харша хуушанай хорото һанал бодол гээшэ шэнэ Италида үшөө бии байһыень итальянска делегацие толгойлогшын хэлэһэн үгэнь элишэлжэ харуулба. Тиибэ-ябашье шэнэ Италиин демократическа үндэһэ һуурие бүхэжүүлхэ ябадал хадаа бусад демократическа оронуудай ябажа байһан тэрэ харгы дээрэ Италиин гараха хэрэгтэ туһалха бэзэ гэжэ найдаха байнабди. Мүнөө манай конференциин Италида зорюулан бэлэдхэжэ байһан тэрэ эб найрамдалай договоршье эдэ үндэр дээдэ зорилгонуудта тааараха ёһотой.

Августын 13-ай үглөөнэй пленарна заседани

ПАРИЖ, августын 13. (ТАСС-эй тусхай корр.). Мүнөө үглөөгүүр болоһон заседани хадаа түрүүлэгшэ Бирнсын зүгһөө конференци хүтэлхэ гуримые дахяад бүдүүлигээр эбдэһэн ябадалаар тэмдэглэгдэбэ.

Үсэгэлдэр итальянска декларацие зүбшэн хэлсэлгые таһалха гэжэ Великобританиин ба США-гэй делегадуудай хэһэн һэдэлгэнүүдэй шал буруу һурһэнэй һүүлээр, Бирнс болбол үгэ хэлэхэ дуратай хүнүүдые бэшэхээр бэлэн байнаб гэжэ соносхоһон юм.

Эгээн түрүүн Советскэ делегаци үгэ эриһэн байгаа, тиихэдэнь Бирнс болбол: «Үглөөдэр үглөөгүүр хэлэхэ ораторнуудай список соо г-н Молотовые угаа баяртайгаар бэшэхэмни» гээд хэлээ һэн.

Теэд мүнөө үглөөгүүр Бирнс болбол зүблэхэ зүйлнүүд тухайшье, ораторнуудай список тухайшье бүри соносхонгүйгөөр Советскэ Союзай түлөөлэгшэдэ бэшэ, харин үсэгэлдэр шэмээ гараагүй байгаашье һаань, Эфиопиин түлөөлэгшэ түрүүлжэ үгэ эрибэ гээд, тэрээндэ үгэ үгэхэмни гэжэ гэнтэ мэдүүлбэ. Заседаниин эхилхэ үедэ Эфиопиин делегат зал соо байгаагүй хадаа үгэ хэлэжэ шадахагүй байтарань Бирнсын иигэжэ хэлэһэниинь даншье гайхалтай байшоо.

Советскэ делегациин түлөөлэгшэ Вышинский болбол пленарна заседанинуудай хүдэлмэрие гуримтай болгохые эриһэн байна.

Делегадууд болбол гэб гэнтэ табигдаһан асуудалнууд тухай дуулаа-мэдээгүй байһан ушарһаа, манайда элдэбын ойлгосогүй ябадал гарадаг байһанние һүүлэй заседанинуудай дүй дүршэл гэршэлбэ гээд Вышинский мэдүүлнэ. Зүблэхэ зүйлнүүдые хүдэлмэридөө орохоһоон түрүүн тодорхой мэдээд байха еһотойбли гэжэ Советскэ делегаци эринэ. Мүнөөдэр зүблэхэ зүйлнүүднай юун байна гээшэб, тэрэниие мэдэнэгүйбди, бидэнэй үмэнэ ямар асуудалнуудай табигдаад байһаниинь, мүн үгэ хэлэхээр ямар ораторнуудай бэшүүлээд байһаниинь бидэндэ мэдэгдэнэгүй. Энээн дээрэһээ боложо, ойлгосогүй ябадал гарадаг ба эдэ ойлгосогүй юумые эли болгохын тулада сагаа дэмы гээхэ ушартай болонобди. Зүблэхэ зүйлнүүд ба ораторнуудай списогые соносхохые гуйнабди—гэжэ Вышинский хэлээ.

Иигэжэ хэлэхэдэнь, Бирнс болбол заседаниин зүблэхэ зүйлнүүдые секретариадһаа үшөө абаагүй байнаб, тэрэнэй абтамсаар конференцидэ мэдээсэхэб гээд тон ойлгосогүй мэдүүлгэ хэжэ харюусаһан байгаа. Үгэ хэлэлгэндэ дары дээрэ хоер оратор бэшүүлээд байна, тэдэнэй нэгэнниинь мүнөө заседани дээрэ ерээдүй ба нүгөөдэнь СССР-эй түлөөлэгшэ болоно гээд Бирнс хэлэбэ. Тииһэн бэеэрээ Советскэ делегацие толгойлогшо Молотовто үгэ үгэһэн байха юм.

Молотовой хэлэһэн үгые конференцидэ хабаадалсагшад угаа ехэ анхаралтайгаар шагнаһан ба хэдэн дахин альга ташалганууд болоһон байна.

Молотовой хэлэһэнэй һүүлээр Эфиопиин түлөөлэгшэ Та Эзас гэгшэдэ үгэ үгтэһэн байгаа.

Агрессидэ хабаадалсаһанайгаа түлөө Итали харюусаха еһотой һэн гэжэ минии орон хатуугаар эринэ, —гээд Эфиопиин түлөөлэгшэ тэмдэглэбэ.

—Урдань Италиин колонинууд байһан газарта итальянска эзэрхэлгые дахяад һэргээн бодхоохо гэжэ Италиин түлөөлэгшын түсэблэн хараалжа байһыень Эфиопиин делегаци тон гайхангяар тэмдэглэнэ гэжэ хэлэнэ. Энэ хадаа 1935 ондо агрессидэ хабаадалсахын тулада колонинуудта зорюута ошоһон хэдэн арбаад мянган фашистнуудые мүн тэрэ газартань һөөргэнь бусаахые эриһэн байна. Де Гаспериин бусаахамнай гэһэн итальянецууд хадаа плендэ абтаһан сэрэгэйхид ба дайн сэрэг соогуур тэдэ газар нютагуудһаа сүлэгдэһэн элитэ фашистнууд байха юм.

Итали, болбол агресси хэжэ, арад зондо айхабтар ехэ гасалан зоболон үзүүлээ һэн, илангаяа Эфиопиин арад зонние хорото газ хэрэглэжэ байгаад зобооһон юм гэжэ гэмшэжэ хэлэһэн нэгэ үгэшье итальянска түлөөлэгшын мэдүүлгэ соо олдохо юм аа гү, гэжэ Эфиопиин делегаци дэмы бэдэрһэн байгаабшуу.

Бусадай газарые булимтаран абахамнай гэжэ де Гаспериин мэдүүлгэ соо хэлэгдэһэн эрилтэнүүд хадаа урдын хуушан байдалтай ямаршье холбоо барисаагүй болоһон шэнэ демократическа Италиин түлөөлэгшэ боложо, эндэ үгэ хэлэжэ байна гээшэб гээд тэрэнэй өөрынь хэлэһэн мэдүүлгэдэ тон зүюу гэжэ Эфиопиин делегат тэмдэглэбэ.

Һүүлээрынь грескэ делегат Цалдарис үгэ хэлэбэ. Тэрэ хадаа агрессиһээ гэмтэһэн Албание агрессор Италитай аб адляар хараха гээд энээнэй урда тээ шал буруу һурэһэн һэдэлгээ үшөө дахин дабтахын тулада, итальянска мэдүүлгэ тушаа үгэ хэлэлгын үедэ һамбаашалжа хэлэхэ гэжэ бодоһон байгаа. Тэрэ хадаа территориальна эрилтэнүүдые табижа, дахяад хардалга гүрдэлгэ хэһэн байха юм. Грескэ правительство болбол Грецидэ ушаруулагдаһан гарза гайе хүсэд дүүрэнээр бусааха хэмжээтэйгээр Италиһаа репараци абаха һанаатай байна гээд Цалдарис мэдүүлбэ.

Хэблэлэй түлөөлэгшэдтэ үгтэһэн кулуарнууд соо американска делегацие толгойлогшо Бирнсын зүгһөө түрүүлэгшын тушаалые журамгүйгөөр хүтэлжэ байһан ааша тухай тон ехээр хөөрэлдэнэ. Түрүүлэгшын энэ аяг ааша тухай мүн хэдэ хэдэн газетэнүүдшье бэшэнэ.

«Шууяата арсалдаанууд ба мунхаг үгэ хэлэлгэн» гэһэн гаршагтайгаар конференциин үсэгэлдэрэй заседани тухай бэшэһэн мэдээсэл соогоо «Либеравон» гэжэ газетэ иигэжэ бэшэнэ: «Үсэгэлдэр Амгалан тайбанай конференци даншье өөдэгүй байдалтай байба. Хэрбээ ноедынь тиимэ хүндэтэй бэшэ байгаа юм һаань, энеэдэһэ хүрэмөөр байха бэлэй. Үгэ хэлэлгэн гээшэ тиимэ уймар тэнэг ба гурим журамгүй байдалтай хэзээшье байгаагүй юм».

Парижын бусад газетэнүүдшье энэ ушарые мүн лэ тиимэрхүүгээр тэмдэглэнэ. «Фигаро» болбол Бирнс һүүлдээ болоходоо «Вышинскиин баримтануудай урдаһаа тулаха аргагүй болобо» гэжэ бэшэнэ. «Юманите» болбол Бирнс эсэстэ «баримтануудай урдаһаа сухариба» гэжэ өөрынгөө талаһаа тэмдэглэнэ.

«Нью-Йорк, Геральд Трибюн» гэжэ американска газетын парижска хэблэл болбол түрүүлэгшээр байһан Бирнс тон буруугаар хэлэбэ гээд, советскэ делегат Вышинскиин хэлэхэдэнь элирүүлэгдээд байхадаа, урда үдэрынь болоһон заседаниин стенограммые эрижэ, тэрээнтэй танилсаһанайнгаа һүүлээр советскэ түлөөлэгшын зүб байһание мэдэрхэ баатай болобо гэжэ дэлгэрэнгыгээр бэшэнэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улан-Удэ Улан-Батор хоёрой хоорондохи уласхоорондын агаарай линиин пилот В. М. Кожарский ба зүүн гарһаа БМАССР-эй санитарна авиациин пилот П. Г. Зюбр хоёр байнад.

И. Красавцевай фото.

„Түрүү хажууршан" гэһэн нэрэзэргын түлөө

Яруунын аймагай Молотовой нэрэмжэтэ хүдөө ажалай артелиин үбһэшэдэй дунда «Түрүү хажууршан» гэһэн нэрэ зэргын түлөө социалистическэ мүрысөөн үргэнөөр дэлгэрэнхэй. Тэрэ мүрысөөндэ оролсоһон бригадануудай дунда нүхэр Ямпиловай хүтэлбэрилдэг бригада колхоз соо түрүү һуури эзэлжэ ябана.

Түрүү хажууршад Д. Ринчиндоржиев, Н. Раднаев ба бусад үдэрэйнгөө нормонуудые 125 процентһээ 161 процент хүртэр дүүргэдэг байна.

Р. МУНКУЕВ.

Алдуугаа дахяад дабтахые һэдэнэ

Үнгэрэгшэ жэлдэ Байкало-Кударын аймагай зарим колхозууд үбһэ тэжээл абаха түсэбүүдээ дүүргэнгүй ехэхэн хохидолдо дайрагдажа хэдэн олон толгой малаа хорооһон байха юм.

Теэд, тус аймагай зарим колхозууд үбһэ хуряалга, силос даралга, набшаһа намаа, мүшэр бургааһа гэхэ мэтын бүдүүн тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэринүүдые тон хангалтагүйгөөр ябуулан, үнгэрэгшэ жэлэйнгээ алдуунуудые дахяад дабтахаар һэдэжэ байна. Тиимэ колхозуудай тоодо Байкало-Кударын сомоной «II пятилетка», «Большевик» гэжэ колхозууд түрүүшын ээлжээндэ оролсомоор. Жэшээлхэдэ, «II пятилетка» гэжэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Поховской) үбһэ хуряалга ба бүдүүн тэжээл бэлэдхэхэ талаар илангаяа ехэ гээгдэлтэй байна. Тус колхоз 500 гектар сабшаха түсэбтэй байһан аад, августын 12-ой мэдээгээр, оройдоо 32 процент болгоһон байна.

Тэрэшэлэн Кагановичын нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Тыхенов) 100 тонно силос дарахын орондо, миил 15 тонно дараһан, набша намаа гэхэ мэтын бүдүүн тэжээл бэлэдхэхэ түсэбөө дүүргээгүй һуужа байха юм. «Политотдел», «Красный пахарь» гэжэ колхозууд баһал иимэрхүү байдалтай.

Эдэ колхозуудай олонхи үбһэшэд нормоо дүүргэдэггүй байна. Шалтагааниинь юуб гэхэдэ, колхознигуудай жаяг заршамые һайжаруулан, хүн бүхэндэ үндэр бүтээсэ туйлаха тушаа зарим колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд шанга хэмжээ абадаггүй байха юм.

Б. ДЫМБРЫЛОВ. («Б.-М. Үнэн» газетын тусхай корреспондент).

Ильичын лампочка яларна

Иволгын аймагай «Авангард» гэжэ колхоз энэ жэлэй түсэбөөр хараалагдаһан электростанцие барижа дүүргэбэ.

Һаяхан тус колхозой электростанци ашаглалгада оруулагдажа, колхозой үйлсэнүүдээр ба колхознигуудай байшангуудаар Ильичын лампочка яларан нособо.

32.678 шононууд алагдаа

РСФСР соо 200.000 шахуу ангуушад тоологдодог. Тэдэнэр болбол үнгэрөөшэ жэл 32.678 шононуудые алаһан байнад. Красноярска хизаарай ангуушан Огашев тэгшэ недондо гансаараа 39 шононуудые алаһан байгаа. Мүнөө жэл шоно агналга мүн амжалтатайгаар ябажа байна.

Инаг дуралал ба орон нютаг тухай шүлэгүүд

Шүлэгүүдэй обзор

«Бурят-Монголой Үнэн» газетын редакцида удха найруулгаараа ондо ондоо, заримдаа зохеон бэшэгшын шадабари тодоор харуулһан, заримдаа тэдэнэй анхарал оролдолго багатайшагаар бэшэһынь харуулһан шүлэгүүд хододоо ерэжэ байдаг. Эдэ шүлэгүүдые һургуулиин һурагшад, һургагшад, алба хаагшад, колхознигууд, Улаан Армиин боецүүд болон Улан Армиһаа бусажа ерэгшэд бэшэдэг байна.

Улаан Армида алба хэжэ байгша Василий Богданов (п. п. 3754) «Инаг хоер» гэжэ шүлэг эльгээгээ. 38 куплетэй энэ лирическэ шүлэг соо «Шииpaг улаан басаган», Залуу нүхэртэй золгoлдон, «Ши хэмши»?—гэжэ асууна. Инаг хүбүүниинь иимэ харюу үгэнэ.

Колхоз комсомол мэдэхэ гүт?
Хоердохи бригадын учетчик,
Хойтохи дайнай инвалид
Коммунист Доржо мүн би—гэнэ.

Иимэ харюу дууланһан тэрэ басаган урмашан баясана.

Хани хоер нүхэдэй
Хариха сагынь болобо
Шииpaг улаан басаган
Шэбэнэн байжа хэлэбэ,—гэжэ

тэрэ шүлэг дүүрэнэ. Тэрэ басаганай Доржо хүбүүндээ юун тухай шэбэнэһые автор хэлэнэгүй. «Инаг хоер» гэһэн энэ шүлэг хүнэй дура сэдьхэл хүдэлгэмэ инагай уран гое шүлэг боложо шадаагүй. Хоер залуу хүнүүдэй сэхэ сэбэр абари зан, бэе бэедээ үнэн сэхэ байха харилсаае хайшан гэжэ үнэншэмэ зүбөөр харуулхаб гэжэ энэ нүхэр удаан бодожо үзөөгүй байна гэхэдэ болоно.

Инаг дуранай энэ темэ нилээд олон нүхэдүүд бэшэнэ. Залуу бэшэгшэ Лубсан Ринчино «Амарагни» гэһэн шүлэг эльгээгээ. Энэ шүлэг соо залуу автор урдань хэды олонто удаа бэшэгдэһэн бэлэхэн замаар ябана гэхэдэ болоно.

Энэ шүлэг соо инаг нүхэрэйнгөө армида мордоходо дурлаһан басаганиинь алтан бэһэлиг үгөөд гээгдэнэ. Табанжэл соо «Сэмбэн тэрлэгтэй, сэнхирхэн пулаадтай, сэбэр тунгалаг шарайтай» тэрэ басаганиинь ажалай фронт дээрэ хүдэлнэ. Тиигээд «нюдэндөө согтой, нүхэдтөө үндэтэй» тэрэ басаган инагаа ерүүлэн найрална. Заримдаа һайн шүлэгүүдые болон удха найруулга һайнтай дуунуудые эльгээдэг Лубсан Ринчиногой энэ шүлэг дурлалай юрын дунда зэргын шүлэгүүдһээ юугээрээшье илгархагүй байна.

Театрально-музыкальна һургуулиин студент Г. Чимитов олон шүлэгүүдые элдэб темэ дээрэ бэшэдэг. Энэ нүхэр олон залуу бэшэгшэдэй гуурһа туршадаг инаг дурлалай темые мүн лэ алгасаагүй. Г. Чимитовой «Шамдаа дуратайб» гэһэн шүлэг соо иигэжэ хэлэгдэнэ:

Автомат буугаа адхажа
Аюултай байлдаанда ябаал би.
Германиин газарые алхажа
Геройскоор дайсанаа дараал би.
Илдамхан хонгорхон зантай
Инагхан шамдаа дуратайб,—гэхэ

мэтэ юрын үгэнүүд шүлэгэй бүхэли дүшөөд мүрнүүд соо хэлэгдэнэ. Энэ нүхэр «Харахан Гармошка» гэжэ шүлэг эльгээбэ. Колхозой хүдэлмэриин һүүлдэ болоһон наадан, залуушуудай хүхюу нэгэ үдэшын тухай һонирхолтой энэ темэ дээрэ һайса бодожо үзэжэ бэшэбэл һонин шүлэг болохо байгаа.

Эрдэниин Сергей
эрэлхэг офицер—герой,
Эрэтэ мүсөөр,
хоротон немецые дараа—гэхэ

мэтээр бэшэжэ дүүргэнэ. Г. Чимитовой «Уулзалга» гэһэн шүлэг хэблэгдэжэ боломоор байна.

«Хуушан бэшэгүүд» ба «Лирикэ» гэһэн хоер шүлэгүүд бидэнэй урда байна. Эдэнэрые Цырен Рыгзынов (П. П. 34.654—С) эльгээбэ. Энэ нүхэрэй шүлэгүүд «Бурят-Монголой Үнэн» газетэдэ хэблэгдэдэг байна. Цырен Рыгзыновой бидэндэ эльгээһэн тэрэ хоер шүлэгэй нэгэн соонь:

Талаан төөрөө, ягаадшье
Талын почто һаатааб даа
Аяар тэды хоног соо
Алтанхан бэшэг асараагүй.

Харахан һүни ойромни
Хаанашьеб, уйта аялгаар,
Жэргүүхэйн гансааран шэбшэхэдэ
Жэгтэй зосоом болоо һэн,—гэжэ

хэлэнэ. Энэ шүлэгтэ Ц. Рыгзынов түрэл нютагһаа бэшэг хүлеэһэн боецэй сэдьхэл гунигые зүбөөр гаргажа шадан алдаа. Мүн «Лирикэ» гэһэн шүлэгынь «Хуушан бэшэгүүдһээ» удхаараа һула муу. Ямар нэгэ найдабаригүй, зоригоо хухарһан, замаа мухардаһан үгэнүүд тэрээн соонь хэлэгдэнэ.

Цыбандоржи Дугаровай Эгэтэ нютагһаа бэшэһэн «Нэгэтэ зундаа» гэһэн шүлэг уран зохеол боложо шадаагүй.

Нэгэтэ зундаа шамтаяа
Найртын бригадада үбһэндэ
Талаан боложо хоюулаа

Танилсаа бэлэйбди тиихэдэ—энээн шэнги хөөрөөн гуша гаран мүрэнүүд соо үргэлжэлнэ. Үбһэнэй үедэ басаганаар уулзаһан тэрэ хүбүүн дайнда ошожо «Үглөөгүүр болтор зугаалаашань» тэрэ хүбүүе ходо зоригжуулжа «Галзуу фашистнарые һүрдүүлээл» гэжэ бэшэнэ. Тэрэ хүбүүн дайнһаа бусажа ерээд «габьяа хэһэн гэршэмни, гвардеец значок үбсүүндэмни» гэжэ һайрхан хэлэнэ. Хоер залуушуудай үнэн дура харуулхын тулада ондоо шэнэ үгэ, формо бэдэржэ тобшохоноор ба тодо хурсаар лирическэ шүлэг бэшэхэ хэрэгтэй байгаа.

Д. Гомбоевой «Сержант Дарима» гэһэн шүлэг «Бурят-Монголой Үнэндэ» хэблэгдэһэн юм. Энэ нүхэр «Вали басаганда» гэжэ шүлэг эльгээбэ. Энэ шүлэг соо «сэбэр һайхан шарайдашни сэдьхэлээ дүүрэн баясанаб. Ханилһан шиниимни карточка кармандам хамта ниидэнэ»—гэхэ мэтэ байна. Кармандаа инаг басаганай карточкатай геройн тухай нилээд олон зохеолнууд бэшэгдэһэн байна.

Энэ герой хэдэн олон илалтануудые туйлажа шадана. Энэ темэ манай литературада ехэл олон удаа дабтагдаһан байна. Хэрбээ энэ темэ дээрэ тон ондоогоор, геройн хүсэл зоригые үлүү эли тодоор гаргажа бэшээгүй һаа, энэ һонирхолтой зохеол болохонь бэрхэ.

Иимэһээ, инаг дуран тухай тон үргэн ехэ һонирхолтой темэдэ хүнгэнөөр, хайша хэрэгээр хандажа бэшэдэг дээрэһээ дээрэ хэлэгдэһэн удхашанар муутай шүлэгүүд зохеогдоно. Уран шүлэг бэшэхэдээ «бусад энэ темые иимээр шиидхэжэ байна, би ямараар шиидхэхэбииб?» гэһэн асудал урдаа табигдаггүй ушар бии.

Мүн газар нютагайгаа тухай олон нүхэдүүд бэшэжэ хэблэлдэ гаргуулхаар эльгээдэг. Шираб Бадмаев П. П. 45566—П) «Ургы» гэһэн шүлэг эльгээгээ. Энэ шүлэгэй удхые гансахан мэдүүлгээр хэлэжэ болоно.

«Хамаг сэсэгүүдһээ урид Майла хадаар ургадаг ургынуудые олон мал эдинэ». Ургы сэсэг тухай поэдэй өөрынь хэлэһэн үгэ огто үгы, харин хүн бүхэнэй бултадаа мэдэжэ байһан юрын юумые шүлэгэй гуримаар толгой холбожо бэшэхэдэ уран зохеол ягаад болохоб? Энэ шүлэг соо гансаханшье уран һайханай зүйл гү, хүнэй һайхашаамаар үгэ, образ үгы байна.

Мүн сэсэгэй темэ дээрэ А. И. Богданов бэшэнэ. Энэ нүхэрэй «Сэсэгүүд» гэһэн түрүүшын шүлэг муу бэшээр эхилээ. Тус шүлэг соо Ш. Бадмаевай «Ургы» гэһэн шүлэг соо харагдаагүй зүйлнүүд үзэгдэнэ:

Саяан уулын сарюухан хормойдо
Суута Түнхэн нютагни байнал,
Сэнхир Саяанай шулуунай
хаяада

Сэсэгүүд бадаран сэнгэн һуунал.
Алтан шара наранай толондо
Арюухан бэетнай жаргалтай
гээшэл.

Аадар дутаадаггүй Саянай ойро
Ангажа хагдархагүй золтой байнат,—гэжэ һайнаар эхилээд, «Түнхэнэй бурядай албатан соо, Тулаев героймнай гайхалтай гээшэл даа»—гэжэ сэсэгээр эхилээд геройгоор дүүргэнэ. Герой Жамбал Тулаевай тухайда тусгаар онсо шүлэг зохеохо хэрэгтэй байгаа. Түнхэндэ ургаһан сэсэгые арад зонойнгоо эр... бүүдэй нэгэнтэй хамтадхаха... зохеолнодо һайшаалтай хэр... ногүй.

Манай залуу бэшэгшэд ... тон ойро байһан байдал ту... шэдэгэнь һайн үүсхэл бай... кутск областьдо байдаг Сл... һаа Цыжит Зондуков «Тайга» «Агуухэ Ангарын барилга» хоер шүлэг эльгээбэ. ... ехэ Ангарын барилга» гэһэн... гэй темэ тон шэнэ ба шухал... нартай байбашье, һайн шүлэ... жа шадаагүй. Тэндэ хүдэлж... гаа эрхим хүнүүдэй хүсэ зор... габьяае харуулжа бэшэхэ ү... байбашье, автор Ангарын ба... гансахан «бүрэнхы байһан ... бүрин адляар гэрэлтүүлхын ... энэ барилга хэгдэнэ» гэжэ ой... бэшэнэ. 7 куплетэй энэ шүлэ... удаа «агуухэ», «угаа ехэ» ... мэтэ үгэнүүд дабтагдана. Энэ... рай «Тайга» гэжэ шүлэг дээрэ... дэһэн шүлэгһөө удхаараа һа... на. Гэбэшье, автор шүлэгэй ха... тухай мэдэхэгүй байхаһаа ... толгойеншье холбуулжа хүсэ... даагүй байха юм.

Тайга тухай манай литера... һайн шүлэг зохеол огтошье ... гэхэдэ болоно. Тиимэһээ энэ ... саг дээрэ үргэгдэһэн үүдхэл б... шье, шадабаритай зүбөөр шиид... жэ шадагдаагүй. Энэ нүхэртэ ... ратурын һайн консультаци хэ...

Базаржап Содбоев (Яруунай... диргын сельсовет. Кировэй ... жэтэ колхоз) «Нажар» ба «Б... Үльдиргэ» гэһэн шүлэгүүдые ... бэ. «Баруун Үльдиргэ» гэһэн ... 77 мүрһөө бүридэһэн шүлэг со... на хайшан гэжэ Кировэй нэр... тэ колхозой тогтоһыень, тэрэ ... зой байгуулагдаһаар 15 жэл ... хөө байһыень, мүн түрү... 30 гектар таряа таридаг байһ... мүнөө адуу малай дэбжэһые ...

Машина тракторай хүсөөр
Мүнөө жэлдэ гэбэл,
Мянга тухай гектарта
Һэнгэргүйгөөр тариһан юм,—

«Манай колхоз ба манай кол... гуудай ургалта»—гэһэн темэ... бэшэгдэһэн очерк ... энэ шүлэгһөө үлүү аша туһата... ха байгаа. Тиимэһээ «Баруун... диргэ» гэһэн шүлэгэй ороно... һайхан очерк бэшэхэ хэ... «Нажар» гэһэн энэ авторай ... гынь нажарай байдалые хару... шүлэг боложо шадаагүй.

Цырендондок Итигылов (Яр... «Путь социализм» колхоз) «... зой хабар» гэһэн шүлэг бэшэ... нүхэрэй шүлэг тон шэнгэн уд... «Хабарай наран гаража, уул... сагайн үндэртэ, ута модоной ... уяхан дуутай хүхы, уряалан а... лан донгодобо», гэхэ мэтэ т... хэлэгдэнэ.

Эртүүр ажалдаа гарада,
Эрэгтэй эмэгтэй колхозниг...
Хүхын донгодохые дуулаха...
Хүхюун ажалдаа алхална—

Хүхын донгодхоһоо ондоо тэд... ажалдань зоригжуулан ... онсо ехэ зорилго үгы гээшэ... Саашань ногоон ургажа үхэр... нууд садаба гэжэ автор най... дабтана. Хабарай сагта ног... ургадаг ба үхэр малай садал... хай хүн бүхэндэ мэдээтэй хэрэ... на.

Дээрэ хэлэгдэһэн нүхэдүүд ... һаяхан бэшэжэ эхилһэн авто... болоно. Тиимэһээ тэд... зохеолнуудта дутуу ... зүйлнүүд олоншье һаа ... һайн үгэ образууд тэ... шүлэг зохеолнуудта үсөөн бэ... рагдадаг. Залуу бэшэгшэд өө... гөө һайн мэдэхэ, тон ойро ю... тухай үни удаан бодожо ... һайтар шэнжэлэн ойлгоһоной ... бэшэхэ хэрэгтэй.

Залуу бэшэгшэд ехэнхидээ ... шүлэг бэшэхээ хүсэнэ. Уран ... гые бэшэхэ ябадалда ехэ шад... мэргэжэл хэрэгтэй болодог дээр... прозоор бишиихан рассказууд... рүүн бэшэжэ эхилбэл дээрэ ... һанагдана.

Ч. ЦЫДЕНДАМБ...

Бэшэг

Ц. Цыремпилов.

Дулма эрхим комбайнерка,
Дорюун хүхюухэн комсомолка,
Ажал дээрээ шадамархан
Артель соогоо суутайхан.

Ажалай халуун амилаан соо
Амараг нүхэрөө мартанагүй.
Дуралһан инаг зүрхэн соонь
Дондок танкист һаланагүй.

Холын газарһаа эльгээдэг
Конверттэй бэшэгыш абанаб даа,
Хододоол дабтан дурдадаг
Хэдыхэн үгэдэш найданам даа.

Халюуран долгилоо таряандаа
Комбайн машинаа жолоодоноб,
Колхоз түрэл нютагтаа
Хүлеэгээд шамайгаа ябанаб даа.

Мордохуулан байхадаа ...

Минии сэдьхэлдэ унтарх...
Хубита түрэ наадамнай ...
Хэлэһэн сагташ болохол ...

Харюусалгата редактор
Ц. Д. ДАМДИНЖА...

РЕДАКЦИИН АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина 26. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС. Улан-Удэ. Үнэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23. АТС—1-80; зам. редактора —23; ответ секретаря—3-23; отделов: партийной и комсомольской ... сельского хозяйства—3-23 (2 зв): культуры и быта, промышленности и транспорта—4-52; писем трудящихся, внутренней информации и переводов—4-52 (2 зв.); об'явлений—2-64 (2 зв.)

Н—00679. Типография Государственного газетного издательства при Совете Министров БМАССР. Тираж 10...